

Hajdú Dóra

A MAGÁNCÉLÚ MÁSOLÁSRA TEKINTETTEL FIZETETT DÍJAK EGYES ÉRTELMEZÉSI KÉRDÉSEI AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK GYAKORLATÁBAN¹

A magáncélú másolásra tekintettel fizetett díj az 1960-as évek Németországának újjátása, és egyben az egyik legszemléletesebb példája a szerzői jog és a technológia összefonódásának.² A hangfelvételek többszörözésére alkalmas magnetofonok háztartásokban való elterjedése ugyanis gyökeresen átalakította a korábbi felhasználási szokásokat. Ezek segítségével nem csak stúdióköörülmények között vált lehetővé a hangfelvételek előállítását, illetve ezek másolását. Az ekkoriban már hosszú ideje létező német közös jogkezelő szervezet, a GEMA³ igazgatója, Erich Schulze látta meg ebben a gyakorlatban a hangfelvételek forgalma visszaesésének csökkenését az otthoni másolások miatt, az ő ötlete volt a másolatkészítést lehetővé tevő készülékekre díjat kivetni, és így módon kompenzálni a szerzői jogi jogosultakat a kieső bevételek miatt.⁴

Vagyis a díj bevezetése voltaképpen nem más, mint reakció egy nem elhanyagolható méretet öltött társadalmi jelenségre. Mivel ezek a felhasználások az esetek többségében nem terjednek túl a felhasználó magánszféráján, az engedély nélküli felhasználások ellenőrzése a jogosultak részéről egyrészt aránytalan teherrel járna, másfelől pedig a privát szférába való indokolatlan beavatkozást eredményezne. A jogosultak oldalán viszont nyilvánvaló bevételkiesés keletkezik a másolatok elterjedésével az eredeti példányok megvásárlásának a rovására. A törvényileg kialakított konstrukció alkalmas arra, hogy a két érdek közötti egyensúlyt helyreállítsa. A felhasználók mentesülnek az egyedi engedélykéréstől (és jogdíjfizetéstől), a jogosultak pedig tűrik műveik bizonyos felhasználását, aminek fejében a felhasználók/ esetleg mások a használt eszközök (legyen az a többszörözés elkészítéséhez szükséges eszköz vagy az a hordozó, amire a többszörözés történik) után meghatározott díjat fizetnek, majd ezt követően azt a közös jogkezelő szervezet szétosztja a jogosultak között. A díj mértékének meghatározásánál különböző szempontokat érdemes figyelembe venni. A díj egy nagyon fontos jellemzője kitűnik ebből a vázlatos és szükségképpen leegyszerűsített összefoglalásból: az egyes felhasználások beazonosíthatatlansága miatt a legcélravezetőbb ezt átalánydíjként beszélni.

¹ A szerző a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának, valamint az Université Paris-Sud Doktori Iskolájának hallgatója. A tanulmány elkészítéséhez nyújtott hasznos tanácsaiért köszönet illeti Grad-Gyenge Anikót, Mezei Pétert és Németh Lászlót.

² Erről a jelenségről részletesen: Mezei Péter: A technológia és a szerzői jog szimbiózisa. Jogtudományi Közlöny, 2012. 5. sz., p. 197–208.

³ Gesellschaft für musikalische Aufführungs- und mechanische Vervielfältigungsrechte.

⁴ P. Bernt Hugenholtz: The Story of the Tape Recorder, in: Brad Sherman, Leanne Wiseman (szerk.): Copyright and the Challenge of the New. Kluwer Law International, The Netherlands, 2012. p. 182.

Németországot több másik ország is követte, napjainkra nagyon sok nemzeti szerzői jog⁵ ismeri a magáncélú másolásra tekintettel fizetendő díj jogintézményét. Ennek ellenére a díj bevezetése óta élénk kritikát és vitát generál. Már akkor többen azzal érveltek, hogy a magnetofonok mintájára a hangszerek után is díjat kellene beszélni, ugyanis ezek is alkalmasak arra, hogy a szerzők vagyoni jogait sértsék.⁶ Az ellenzők retorikájában azóta sincs új érv: bár a díj túlélt több technológiai forradalmat, alapvetően két indok miatt szokták megkérdőjelezni létjogosultságát. Az egyik különösen a digitális technológia térnyerésével függ össze. A hangszeres példához hasonló fegyvertényként szokott szolgálni az, hogy a másolatkészítésre alkalmas eszközöknek és hordozóknak általában nem a teljes skálájára terjed ki a díjfizetés. Pontosabban napjainkban ezt az érvet általában megfordítva szokták használni, nevezetesen, hogy a díjazással terhelt egyes hordozók (pl. mobiltelefonok, tabletek) elsődlegesen nem is magáncélú többszörözés céljára szolgálnak, emiatt ezek után nem lenne indokolt a díjfizetés. A másik érv pedig a felhasználási módok változásával függ össze, ugyanis napjainkban a szerző-felhasználó kategóriák egyre jobban összemosódnak, bárkiből lehet szerző, bárki állíthat elő saját tartalmat, amelyet ugyanolyan típusú hordozón tárol, mint amilyeneket a mások művei másolatainak elkészítésére is használnak. Többen sérelmezik, hogy az átalánydíjak alkalmazása miatt ebben az esetben sem mentesülnek a díj megfizetése alól.

A díjakkal szemben fennálló társadalmi ellenérzés a digitalizáció egyre erősödő térnyerésével együtt a fennálló rendszer tagállami bíróságok előtti megkérdőjelezését eredményezte, mivel ezek a technológiák gyakorlatilag minőségromlás nélkül teszik lehetővé a másolást, vagyis az eredeti példányok teljes mértékben helyettesíthetőek a másolatokkal. Másrészt pedig az internet elterjedése kitűnő platformot biztosít ezeknek a másolatoknak a tárolására, a további felhasználókhoz való terjesztésére. Ez azt jelenti, hogy a magáncélú többszörözés nem feltétlenül marad meg az egyén klasszikus értelemben vett privát szférájának keretei között. Ez a felhőalapú szolgáltatások által felvetett kérdéseken túl a forrás jogszerűségének a dilemmájához is elvezet minket. Egy analóg világban kidolgozott jogi megoldás pedig már nem tűnik alkalmasnak ezeknek a kihívásoknak a rendezésére – legalábbis a bíróságokat egyre komplexebb problémák elé állítja. Mivel ezek a nemzeti rendelkezések egy uniós jogszabályon alapulnak, a nemzeti bíróságok egyre többször fordultak előzetes döntéshozatali eljárás keretében az Európai Bírósághoz⁷ útmutatásért. A testület 2010 októbere óta több alkalommal foglalt állást a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak egyes kérdéseiről. Az ügyek nyomán pedig lavinaszerűen indult el a díjrendszer, tágabban az uniós harmoni-

⁵ Az Európai Unió tagállamainak többségében létezik ilyen rendszer, Dél-Amerika és Afrika egyes államaiban, valamint Japánban is megtalálható, az európainál sokkal korlátozottabb keretek között Kanádaiban és az Amerikai Egyesült Államokban is működik. Lásd: WIPO International Survey on Private Copying, 2013, p. 3 (http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/copyright/1037/wipo_pub_1037_2013.pdf).

⁶ Hugenholtz: i. m. (4), p. 182.

⁷ A továbbiakban a Bíróság vagy EUB rövidítéssel illetjük a bírói fórumot.

záció felülvizsgálatáról szóló diskurzus. Az ítéletekben kimunkált elvek visszaköszönnek az Európai Bizottság⁸ és az Európai Parlament⁹ dokumentumaiban is, nem szükségtelen tehát a Bíróság eddigi esetjogának összefoglalása.

Jelen tanulmány célja ennek megfelelően az Infosoc-irányelv¹⁰ vonatkozó rendelkezésének értelmezése az EUB esetjogán keresztül. Bár a díjakkal kapcsolatos kérdések kerülnek fókuszba, nem nélkülözhető a magáncélú másolás jogintézményére vonatkozó általános kérdések megvitatása sem. A tanulmány alapvetően az üreshordozó-díjakkal kapcsolatos kérdésekre fókuszál, a reprográfiai díjakkal csak a feltétlenül szükséges mértékben foglalkozik.

A joggyakorlat elemzéséhez szükséges mindenekelőtt az uniós szabályozási környezetet bemutatni (I.), ezt követően pedig vázlatosan összefoglalni az előzetes döntéshozatali eljárás keretében az Európai Bíróság elé került ügyeket (II.). Az ügyek részletes elemzése, az ezek összefésüléséből leszűrhető következtetések pedig az írás harmadik egységét képezik (III.).

I. AZ UNIÓS SZABÁLYOZÁSI KÖRNYEZET

Az Infosoc-irányelv horizontális harmonizációt biztosít a szerzői jog területén – legalábbis ami az érintett vagyoni jogokat illeti. Ennek keretében a vagyoni jogok határait megvonó szerzői jogi kivételek és korlátozások listáját is átfogóan kívánja szabályozni, elismerve egyúttal a tagállamok számára annak a lehetőségét, hogy ezeket a szabályokat saját nemzeti jogrendszerüknek megfelelően ültessék át. Ennek eredménye egy lényegében tagállami szinten divergáló kivétel- és korlátozási lista lett. A nem kellően pontosan meghatározott feltételek ugyanis nem csak bináris skálán biztosítanak a tagállamok számára választási lehetőséget. Azaz az egyes kivételek implementálásán túl a kivételek tartalmának meghatározásánál is viszonylag nagy szabadságot kaptak a tagállami jogalkotók. Emiatt a tagállamok az általuk jelentősnek ítélt vagy jogi hagyományaikba beilleszthető kivételeket ültették át

⁸ A magáncélú többszörözéssel a nemrég kiszivárgott anyag alapján foglalkozik majd a Bizottság a következő szerzői jogi fehér könyvben (<http://ipkitten.blogspot.hu/2014/06/super-kat-exclusive-heres-commissions.html>). A kérdést érinti ezenkívül az uniós szerzői jog felülvizsgálatával foglalkozó konzultációra beérkezett vélemények összesítését tartalmazó bizottsági jelentés is (http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2013/copyright-rules/docs/contributions/consultation-report_en.pdf). Ezenkívül speciálisan a témára fókuszál az ún. Vitorino-jelentés is: *António Vitorino: Recommendations resulting from the mediation on private copying and reprography levies*. Brussels, 2013. (http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf). A Bizottság egyébként már korábban elkezdett foglalkozni a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak kérdésével, 2006-ban például konzultációt kezdeményeztek a kérdésben: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/stakeholder_consultation_en.pdf.

⁹ Az Európai Parlament 2014. február 27-i állásfoglalása a magáncélú többszörözési jogdíjakról (2013/2114(INI)), P7_TA(2014)0179.

¹⁰ Az Európai Parlament és Tanács 29/2001/EK irányelve az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok összehangolásának egyes vonatkozásairól.

nemzeti jogukba,¹¹ egyes esetekben nem szimplán az irányelv szövegének szó szerinti átvételével, hanem annak értelmezésével.¹² A lista – egy nagyon szűk kiskapu kivételével – gyakorlatilag zárt,¹³ ami azzal jár együtt, hogy a felsoroltakon túl más kivétel a nemzeti jogba nem vezethető be, a már meglévőeket pedig ennek megfelelően kellett a tagállamoknak felülvizsgálni.¹⁴

A kivételek és korlátozások ilyen módon történő meghatározása miatt az irányelvvel kapcsolatban több helyen fogalmaztak meg kritikát. A harmonizáció jellegéből adódóan a szerzői jog nélkülözhetetlen eleme lenne határainak a pontos megvonása.¹⁵ Ráadásul ez a katalógus a harmonizáció helyett ráirányította a figyelmet a kivételek és korlátozások tagállami szabályainak nagyfokú eltéréseire,¹⁶ ami miatt az irányelvvel kapcsolatban elmondható, hogy a preambulumban megfogalmazott jogbiztonság helyett bizonytalanságot eredményezett.¹⁷

Sőt, egyesek szerint az információs technológia rohamos fejlődése miatt egy merev, taxatív, zárt rendszer helyett inkább egy rugalmas, a változó társadalmi-gazdasági környezethez jobban alkalmazkodó kivétel- és korlátozásrendszer lenne kívánatos.¹⁸

¹¹ Az irányelv átültetésével kapcsolatban lásd különösen: *Lucie Guibault, Guido Westkamp, Thomas Rieber-Mohn, Bernt Hugenholtz* (et al.): Study on the Implementation and Effect in Member States' Laws of Directive 2001/29/EC on the Harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society, 2007: http://www.ivir.nl/publications/guibault/Infosoc_report_2007.pdf; *Guido Westkamp*: The Implementation of Directive 2001/29/EC in the Member States, 2007: http://www.ivir.nl/publications/guibault/InfoSoc_Study_2007.pdf. A legújabb elemzést pedig lásd: *Jean-Paul Triaille, Séverine Dusollier, Sari Depreeuw, Jean-Benoît Hubin, François Coppens, Amélie de Francquen* (et al.): Study on the Application of Directive 2001/29/EC on Copyright and Related Rights in the Information Society (the „InfoSoc Directive”), 2013: http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/131216_study_en.pdf.

¹² *Lucie Guibault*: Why Cherry-Picking Never Leads to Harmonisation? The Case of the Limitations on Copyright under Directive 2001/29/EC. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 2010. 1. sz., p. 56.

¹³ Dr. Gyenge Anikó: Szerzői jogi korlátozások és a szerzői jog emberi jogi háttere. HVG-Orac, Budapest, 2010, p. 134.

¹⁴ *Michael Lehmann*: The EC Directive on the Harmonisation of Certain Aspects of Copyright and Related Rights in the Information Society – A Short Comment. *International Review of Intellectual Property and Competition Law*, 2003. 5. sz., p. 525.

¹⁵ *Thomas Dreier*: Limitations: The Centerpiece of Copyright in Distress – An Introduction. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 2010. 1. sz., p. 52.

¹⁶ *Valérie-Laure Bénabou*: La directive droit d'auteur, droits voisins et société de l'information: valse à trois temps avec l'acquis communautaire. *Communication, Commerce électronique*, 2010. 10. sz. E-verzió, 19. bekezdés.

¹⁷ *Bernt Hugenholtz*: Why the Copyright Directive is Unimportant and Possibly Invalid. *European Intellectual Property Review*, 2000. 11. sz., p. 500.

¹⁸ *Hugenholtz*: i. m. (17), p. 501. Ezt az igényt fejezi ki az a több európai szerzői jogász által jegyzett nyilatkozat is, amely a háromlépcsős teszt értelmezésének újragondolása mellett kardoskodik. Az aláírók azt javasolják, hogy a tesztet a szerzői jogban érintett szereplők érdekeinek tartós és folyamatos kiegyensúlyozása érdekében annak egységében kellene kezelni, szakítva a hagyományos, bár félrevezető lépcsőnkénti értelmezéssel. *Christophe Geiger, Reto M. Hilty, Jonathan Griffiths, Uma Suthersanen*: Declaration. A Balanced Interpretation Of The "Three-Step Test". *Copyright Law. Journal of Intellectual Property, Information Technology and Electronic Commerce Law*, 2010. 1. sz., p. 119–122.

Az 5. cikk (2)–(3) bekezdésében¹⁹ részletezett lista a szabályok két típusát tartalmazza. Az egyik a konkrét helyzetre vonatkozó, ámde szélesen meghatározott kivételek és korlátozások köre, amelynek a határai között a tagállamok viszonylag szabad mozgástérrel rendelkeznek. A másik pedig olyan általános helyzeteket vázol fel, amelyekre a tagállamok szabályokat alkothatnak.²⁰

A magáncélú többszörözéssel kapcsolatban megállapított rendelkezések az irányelv 5. cikkének *a*) és *b*) pontjában találhatóak. Mindkét rendelkezés a speciális esetre vonatkozó, ámde tágan meghatározott normák csoportjába tartozó szabály. Ezek két típusú magáncélú felhasználás kivételének vagy korlátozásának jogrendszerbe illesztéséről rendelkeznek: egyfelől a fénymásolással vagy más hasonló módon papírra vagy más hasonló hordozóra történő másolás; másrészt pedig a természetes személy által bármely hordozóra történő másolás tekintetében fogadhatnak el szabályokat a tagállamok.

Eddigi esetjogában a Bíróság jogértelmezése főleg erre az utóbbi szabályra terjedt ki, az 5. cikk (2) bekezdés *a*) pontja eddig egy ügyben merült fel. Az alábbiakban ezeknek az eseteknek a rövid bemutatása történik, utalva arra, hogy a több különböző kérdést is felvető ügyekben csak az 5. cikk (2) bekezdés *b*) pontjának értelmezésével kapcsolatos megállapításokat emeljük ki.

II. AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK DÖNTÉSEI A MAGÁNCÉLÚ MÁSOLÁSRA TEKINTETTEL FIZETETT DÍJAK KÉRDÉSÉBEN²¹

1. A Padawan-ügy²²

A magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjakkal kapcsolatos kérdések első ízben a Padawan-ügyben merültek fel.²³ Az ügy leglényegesebb következtetése a magán- és szakmai/üzleti célú felhasználások közötti különbségtétel a díjfizetés tekintetében.

Az alapügy tényállása lakonikus tömörségű. A Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) spanyol szerzői jogi közös jogkezelő szervezet polgári peres eljárást indított a Padawan SL (Padawan) ellen írható és újraírható CD- és írható DVD-lemezek, valamint

¹⁹ E helyütt érdemes említést tenni az 5. cikk (1) bekezdéséről, amely az egyetlen kötelezően átültetendő korlátozásról rendelkezik. A cikk (4) bekezdése lehetőséget biztosít a tagállamoknak a terjesztés joga alóli kivételekről és korlátozásokról való rendelkezésre, az (5) bekezdés pedig az ún. háromlépcsős teszt követelményét tartalmazza.

²⁰ *Guibault*: i. m. (12), p. 58.

²¹ Az uniós esetjog teljes körű feldolgozásához tartozik annak megemlítése is, hogy a C-314/12. sz., az UPC Telekabel-ügyben 2014. március 27-én hozott ítéletben is felmerült a magáncélú másolás kérdése, igaz nem a díjakkal, hanem a többszörözés forrásának jogszerűségével kapcsolatban. Mivel a Bíróság a kérdést nem válaszolta meg, ezért az ügy ismertetésétől eltekintünk.

²² A C-467/08. sz. Padawan-ügyben 2010. október 21-én hozott ítélet.

²³ Elemzését lásd pl.: *Hajdú Dóra*: Az Európai Bíróság ítélete a Padawan-ügyben. A magáncélú másolatra tekintettel fizetett díjak egyes kérdései. Jogesetek Magyarázata, megjelenés alatt.

MP3-lejátszók után magáncélú másolás miatt fizetendő díj megfizetése iránt. A Padawan ugyanis ilyen adathordozók forgalmazásával foglalkozott, de megtagadta a díjak megfizetését azzal az indokolással, hogy a díjakat különbségtétel nélkül és attól függetlenül alkalmazták, hogy azokat magáncélú vagy szakmai, illetve üzleti célokra használják.

Az ügyben eljáró spanyol bíróság előzetes döntéshozatali kérelmet terjesztett elő az EUB-hez, amelyben összesen öt kérdésre keresett választ. Első kérdése arra vonatkozott, hogy az irányelvben szereplő „méltányos díjazás” fogalma harmonizáció tárgyát képezi-e. A második kérdés feltevésével az alapügyben eljáró bíróság arra volt kíváncsi, hogy a méltányos díjazásnak tiszteletben kell-e tartania a jogosultak és a díj fizetésére kötelezettek közötti érdekegyensúlyt, és a díjazás indokoltságát a magáncélú többszörözésből a jogosultat érő hátrány adja-e. A harmadik kérdés arra irányult, hogy a fizetendő díjnak a készülékek, berendezések és adathordozók magáncélú másolásra való használatához kell-e kötődnie. Ez végső soron azt is eredményezheti, hogy a díj nem indokolt azokban az esetekben, amikor az említett berendezéseket, készülékeket és adathordozókat vélhetően nem magáncélú másolatok elkészítésére fogják használni. A következő kérdés a díjnak az olyan vállalkozásokra vagy szakmai szervezetekre különbségtétel nélkül történő alkalmazására vonatkozott, amelyek ezeket a készülékeket és adathordozókat egyértelműen a magáncélú többszörözéstől eltérő céllal vásárolják meg. Az utolsó kérdéssel végül a spanyol bíróság a spanyol rezsimnek az irányelvvel való összeegyeztethetőségére kérdezett rá.

A kérdésekre adott válaszaiban a Bíróság a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjakkal kapcsolatban alapvető jelentőségű tételeket fogalmazott meg. Mindenekelőtt kiemelte azt, hogy az irányelv értelmében azok a tagállamok, amelyek bevezették a magáncélú többszörözés kivételét, kötelesek a jogosultak részére megfizetendő méltányos díjazásról is rendelkezni.²⁴ Ezenkívül sem az irányelv 5. cikk (2) bekezdésének *b* pontja, sem pedig más rendelkezése nem tartalmaz utalást a tagállamok nemzeti jogára a méltányos díjazás fogalmát illetően. Az ilyen, a tagállami jogokra kifejezett utalást nem tartalmazó uniós jogi rendelkezést az EU egészében önállóan és egységesen kell értelmezni, figyelembe véve a rendelkezés összefüggéseit és a kérdéses szabályozás célját.²⁵ Vagyis röviden a méltányos díjazás fogalma az uniós jog önálló fogalma annak ellenére, hogy a tagállamok az uniós jog korlátai között maguk határozhatják meg a méltányos díjazás formáját, finanszírozásának módozatait, beszedését, valamint mértékét.²⁶

A második kérdés megválaszolása kapcsán a Bíróság kifejtette, hogy a méltányos díjazás célja abban áll, hogy a szerzők védelem alatt álló műveik engedély nélküli felhasználásáért megfelelő ellentételezésben részesüljenek. Mértékének meghatározásánál irányadó szempont az ilyen többszörözés miatt elszenvedett „esetleges kár” figyelembevételével a megkötéssel,

²⁴ A Padawan-ítélet 30. pontja.

²⁵ A Padawan-ítélet 32. pontja.

²⁶ A Padawan-ítélet 37. pontja.

hogy „minimális hátrány” nem keletkeztethet díjfizetési kötelezettséget. Vagyis a „méltányos díjazást” úgy kell tekinteni, mint a szerző által elszenvedett hátrány ellenértékét.²⁷

Az irányelv (31) preambulumbekzdése alapján megfelelő egyensúlyt kell teremteni a méltányos díjazásban részesülő szerzők, valamint a védelem alatt álló művek felhasználóinak jogai és érdekei között. A magáncélú többszörözést olyan cselekménynek kell tekinteni, amely hátrányt okozhat az érintett mű szerzőjének, a hátrányt okozó személy pedig az, aki az ilyen többszörözést végzi. Vagyis erre a személyre hárul a többszörözéshez kötődő hátrány megtérítése.

Az EUB azt is kiemelte azonban, hogy a magáncélú többszörözést végző felhasználók egyénileg nehezen beazonosíthatóak, emiatt kötelezésük az okozott hátrány megtérítésére nehézségekbe ütközik, valamint a többszörözés egyedileg minimális hátrány előidézésére alkalmas, amely díjfizetési kötelezettséget nem keletkeztet. Emiatt nem ellentétes az irányelvvel egy olyan tagállami rendszer bevezetése, amelyben a magáncélú többszörözés után járó díjazást azok a személyek fizetik meg a többszörözési cselekményt ténylegesen elvégzők helyett, akik „a digitális többszörözésre alkalmas berendezésekkel, készülékekkel és adathordozókkal rendelkeznek, és akik e címen érdemben vagy ténylegesen e berendezéseket a magánszemélyek rendelkezésére bocsátják, vagy ez utóbbiak számára többszörözésre irányuló szolgáltatást nyújtanak.”²⁸

Habár ebben a rendszerben a magáncélú többszörözés ténybeli előfeltételét jelentő szolgáltatásokat terheli a díjfizetési kötelezettség, a szolgáltatást nyújtók ezt a díjat beépíthetik a fogyasztó által fizetendő árba, ezáltal ő válik a méltányos díjazás „közvetett teherviselőjévé”.

Az alapügyben eljáró spanyol bíróság harmadik és negyedik kérdését az EUB összevonva válaszolta meg. Ebben mindenekelőtt leszögezte azt, hogy a második kérdésre adott válaszban felvázolt rendszer csak abban az esetben felel meg az irányelv rendelkezéseiben foglaltaknak, ha a szóban forgó berendezések magáncélú másolat elkészítésére alkalmasak. Vagyis feltétlen kapcsolat áll fenn a díjfizetési kötelezettség és a berendezések magáncélú másolásra való használata között.²⁹

Ebből eredően nem felel meg az irányelvnek egy olyan rendszer, amelyben a díjfizetési kötelezettséget különbségtétel nélkül alkalmazzák azokra az esetekre is, amelyekben a szóban forgó berendezéseket nem természetes személy szerzi be, nyilvánvalóan a magáncélú másolástól eltérő célra. Viszont abban az esetben, amikor „a szóban forgó berendezéseket természetes személyek részére magáncélú használatra bocsátották rendelkezésre, egyáltalán nem szükséges bizonyítani, hogy azok valójában magáncélú másolást végeztek ez utóbbiak segítségével, és így ténylegesen hátrányt okoztak a védelem alatt álló mű szerzőjének.”³⁰

²⁷ A Padawan-ítélet 40. pontja.

²⁸ A Padawan-ítélet 46. pontja.

²⁹ A Padawan-ítélet 52. pontja.

³⁰ A Padawan-ítélet 54. pontja.

Ez utóbbi esetben a szóban forgó berendezések magáncélú másolat elkészítésére való pusztán alkalmassága igazolja a díjfizetési kötelezettséget. Ennek alátámasztására az EUB egyfelől az irányelv (35) preambulumbekzdésére hivatkozik, amely az „esetleges kár” fordulatot használja. Másfelől pedig saját korábbi ítélezési gyakorlatából hoz példát, amelyben a díjfizetési kötelezettséget a sugárzott művekhez való hozzáférés lehetősége, nem pedig a tényleges hozzáférés alapozta meg.³¹

Az ötödik kérdést az EUB nem válaszolta meg, mivel állandó ítélezési gyakorlata alapján a kötelezettségsgzési eljárások kivételével nem feladata annak eldöntése, hogy valamely tagállami rendelkezés összeegyeztethető-e az unió joggal.

2. Az Opus-ügy³²

Míg az első ügy tisztán belső jogi tényálláson alapult, az Opus-ügy jelentősége abban rejlik, hogy nemzetközi elem is megjelent az előzetes döntéshozatalra utalt kérdésben. Vagyis egyértelművé vált, hogy a méltányos díjazás kérdése a belső piac működését befolyásolhatja.

A Holland Királyság nemzeti jogába bevezette a magáncélú másolásra vonatkozó kivételt, amelynek alapján a díjfizetési kötelezettség az adathordozó gyártóját, importőrt terhelte. A Németországban letelepedett Opus cég az interneten keresztül üres adathordozókat árult, tevékenysége főleg Hollandiára irányult. A holland fogyasztó megrendelése Németországban került feldolgozásra, majd az árut postai úton, az ügyfél költségére és nevében, olyan fuvarozó útján juttatták el, amely az Opusszal állt szerződéses kapcsolatban. Az Opus egyik tagállamban sem fizette meg az üreshordozó-díjat arra való hivatkozással, hogy nem őt, hanem a holland fogyasztót kell importőrnek tekinteni, és ezt a tételt az adathordozók ára sem tartalmazta. A díjak beszedésére hatáskörrel rendelkező holland közös jogkezelő szervezet, a Stichting de Thuiskopie eljárást indított az Opus ellen a díjak beszedése iránt.³³

Az alapügyben eljáró bíróság két előzetes döntéshozatali kérdést intézett az EUB-hez. Az elsőben arra volt kíváncsi, hogy az irányelv meghatározza-e azokat a szempontokat, amelyek alapján eldönthető, hogy ki tekinthető a méltányos díjazás kötelezettjének. A második kérdés pedig arra irányult, hogy távollévők között kötött szerződés esetén, amennyiben a vevő és az eladó székhelye eltérő tagállamban található, az irányelv lehetővé teszi-e azt az értelmezést, amelynek alapján az érintett tagállamok legalább egyikében a kereskedő legyen a méltányos díjazás megfizetésére kötelezett.

A Bíróság mindenekelőtt megállapította azt, hogy az irányelv rendelkezései nem szabályozzák kifejezetten, hogy kinek kell a díjat megfizetnie, ezért a tagállamok széles körű

³¹ A C-306/05. sz., az SGAE-ügyben 2006. december 7-én hozott ítélet.

³² A C-462/09. sz., az Opus-ügyben 2011. június 16-án hozott ítélet.

³³ Opus-ítélet, 9–13. pont.

mozgástérrel rendelkeznek.³⁴ Megismételte, hogy a méltányos díjazás a szerző által fizetett hátrány ellenértéke, amelynek meghatározásánál figyelembe kell venni a szerzők és a felhasználók jogai és érdekei közötti megfelelő egyensúlyt. Főszabály szerint a hátrányt okozónak kell a díjat viselnie, de ennek a gyakorlati nehézségei miatt azok tekintetében is bevezethető a díjfizetési kötelezettség, „akik a digitális többszörözésre alkalmas berendezésekkel, készülékekkel és adathordozókkal rendelkeznek, és akik e címen érdemben vagy ténylegesen e berendezéseket magánszemélyek számára rendelkezésre bocsátják, vagy ez utóbbiak számára többszörözésre irányuló szolgáltatást nyújtanak”.³⁵

A második kérdésre adott válaszbán az EUB először leszögezte, hogy az irányelv nem tartalmaz kifejezett rendelkezést arra vonatkozóan, hogy az alapügyben szereplő távollévők között kötött szerződés esetén ki tekinthető a díjfizetés kötelezettjének. Viszont leszögezte azt is, hogy az irányelv azon tagállam számára, amely nemzeti jogába bevezette a magáncélú másolásra vonatkozó kivételt, olyan eredménykötelmet³⁶ ír elő, amelynek értelmében ezen állam hatáskörének keretében köteles biztosítani a szerzőt érő hátrány tényleges beszedését, különösen ha az az érintett tagállam területén keletkezett.³⁷ Mivel az EUB már korábban megállapította, hogy a hátrányt a végső felhasználók okozzák, ezért feltételezhető, hogy a hátrány azon tagállam területén keletkezett, amelyben ezek a felhasználók lakóhellyel rendelkeznek, vagyis ez a tagállam köteles biztosítani a méltányos díjazás tényleges beszedését.³⁸ Az alapügyre vonatkoztatva ez azt jelenti, hogy mivel Hollandia bevezette a magáncélú másolás kivételét, a díjat az adathordozók gyártójának vagy importőrének kell megfizetnie. Azonban olyan szerződések esetén, mint amilyen az alapügyben is szerepel, a végfelhasználóktól mint importőröktől a méltányos díjazás beszedése gyakorlatilag lehetetlennek bizonyul. A tagállam által választott beszedési rendszer viszont nem mentheti fel őt a méltányos díjazás szerzőknek való tényleges kifizetését jelentő eredménykötelem alól. Éppen ezért ezen tagállam hatóságainak, különösen bíróságainak a feladata a nemzeti jog olyan értelmezése, „amely biztosítja az említett díjazás azon eladótól történő beszedését, aki hozzájárult az említett adathordozók importjához azáltal, hogy azokat a végső felhasználók rendelkezésére bocsátotta”.³⁹ Erre az eredménykötelemre nincs hatással az sem, hogy

³⁴ Opus-ítélet, 23. pont.

³⁵ Opus-ítélet, 27. pont.

³⁶ A magyar fordítás ebben az esetben nem szerencsés. Az eredménykötelem ugyanis nem a magyar polgári jogban bevett terminus technicusra utal. Szabatosan eredmény elérésére vonatkozó kötelezettségként lehetne illetni a kifejezést, ez jobban illeszkedne a tartalmához, illetve a többi nyelvi változathoz (angolul: obligation to achieve a certain result, franciául: obligation de résultat). A magyar fordítást ennek ellenére változatlanul hagyjuk azzal a megjegyzéssel, hogy az eredménykötelem kifejezés minden előfordulása esetén a fent meghatározott értelmet kell neki tulajdonítani.

³⁷ Opus-ítélet, 34. pont.

³⁸ Opus-ítélet, 35–36. pont.

³⁹ Opus-ítélet, 39. pont.

az adathordozók hivatásos eladója azon tagállamtól eltérő tagállamban telepedett le, mint amelyben a vásárlók lakóhellyel rendelkeznek.⁴⁰

3. A Luksan-ügy⁴¹

A Luksan-ügy elsősorban nem a díjakkal kapcsolatos kérdések miatt jelentős, de a döntés egy lényeges ponton hozzájárult a magáncélú másolásra tekintettel fizetett méltányos díjazás körüli polémiához. Az ügyben felmerülő egyik kérdés arra vonatkozott, hogy az irányelvben biztosított méltányos díjazás megilleti-e közvetlenül és eredetileg a főrendezőt mint a filmalkotás szerzőjét vagy szerzőtársát.

Az EUB leszögezte, hogy mind a főrendezőt, mint a filmalkotás szerzőjét, mind pedig az előállítót mint a filmalkotás létrehozásához szükséges befektetések felelősét a többszörözési jog jogosultjának kell tekinteni.⁴² Éppen ezért a főrendezőt úgy kell tekinteni, hogy a törvény erejénél fogva, közvetlenül és eredetileg jogosult a magáncélú többszörözésre vonatkozó kivétel címén járó méltányos díjazásra.

Ennél lényegesebb pontosítást is megfogalmazott az EUB ítélete. Van olyan kérdés ugyanis, amely lényegében arra irányult, hogy az uniós jog lehetővé teszi-e a tagállamok számára arra irányuló vélelem felállítását, miszerint a filmalkotás főrendezője az őt megillető díjigényeket a film előállítójára ruházza át.

Az EUB a kérdés megválaszolásában kizárólag a magáncélú többszörözésre vonatkozó kivétel címén biztosított méltányos díjazásra vonatkozó jogra szorítkozott. Az irányelv megfogalmazásából az EUB értelmezése alapján az következik, hogy az uniós jogalkotó nem kívánta elismerni azt, hogy az érintettek lemondhatnak a díjazásról.⁴³ Kimondta továbbá, hogy az irányelv 5. cikk (2) bekezdés *b*) pontját megszorítóan kell értelmezni, amely kizárólag a többszörözési jog gyakorlása alól enged kivételt. Ez a kivétel nem terjed ki a díjigényekre. Ezzel összefüggésben az EUB felhívja a figyelmet a 92/100/EK irányelv 4. cikk (2) bekezdésére, amelynek alapján a bérbeadás fejében járó méltányos díjazáshoz való jogról a szerzők nem mondhatnak le.⁴⁴ Hivatkozik továbbá az Opus-ügyben megfogalmazott elvre, amely szerint az irányelv a tagállamok számára eredménykötelmet keletkeztet. Vagyis ez alapján „biztosítani kell azt, hogy a jogosultak számára méltányos díjazást fizessenek, fogalmilag összeegyeztethetetlen annak lehetőségével, hogy a jogosult lemondjon erről a méltányos díjazásról.”⁴⁵

⁴⁰ Opus-ítélet, 41. pont.

⁴¹ A C-277/10. sz., a Luksan-ügyben 2012. február 9-én hozott ítélet.

⁴² Luksan-ítélet, 92. pont.

⁴³ Luksan-ítélet, 100. pont.

⁴⁴ Luksan-ítélet, 102. pont.

⁴⁵ Luksan-ítélet, 106. pont.

4. A VG Wort-ügy⁴⁶

Idáig ez az egyetlen ügy, ami nem az üreshordozó-díjakat, hanem a reprográfiai díjakat érintette. Az ügy központi kérdését az adta, hogy a számítógéppel összekötött szkennert és nyomtató után reprográfiai díjat kell-e fizetni. Az ítéletből csak azok az elemek kerülnek kiemelésre, amelyek az Infosoc-irányelv 5. cikk (2) bekezdés *b*) pontja alkalmazásával kapcsolatban is relevánsak.

Az EUB egyebek mellett a szerzői jogi kivételek és korlátozások természetét járta jobban körül. A tagállami bíróság ugyanis arra is választ keresett, hogy amennyiben a jogosult akár ténylegesen, akár hallgatólagosan engedélyezte művének többszörözését, az kioltja-e a díjazás iránti igényt?

Az EUB mindenekelőtt leszögezte, hogy az 5. cikkben szereplő rendelkezések mindegyike szempontjából releváns a Padawan-ügyben megfogalmazott alapelv a méltányos díjazás céljáról.⁴⁷ Amennyiben egy tagállam nem vezet be kivételeket és korlátozásokat a többszörözés jogára vonatkozóan, akkor a jogosult kizárólagos engedélyezési joga megmarad.⁴⁸ Kinyilvánította azonban, hogy a szerzői jogi kivételek és korlátozások között a tagállami jogalkotónak különbséget kell tennie. A kivétel ugyanis azt jelenti, hogy a jogosultak által adott bárminemű engedélynek az adott tagállam belső jogában nincs joghatása, vagyis semmis. Az ilyen cselekményeknek nincs hatásuk a méltányos díjazásra sem.⁴⁹ Abban az esetben viszont, amikor a tagállam a többszörözési jog engedélyezésének a korlátozásáról rendelkezik, azt kell meghatározni, hogy a nemzeti jogalkotó fenn kívánta-e tartani a szerzőket megillető jogot.⁵⁰ Ha ugyanis a többszörözési jogot fenntartotta a tagállami jogalkotó, akkor a méltányos díjazásra vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatók, mivel ez a korlátozás nem teszi lehetővé a szerzők engedélye nélküli többszörözést, és így nem keletkezik olyan sérelem, mint amelyet a méltányos díjazással ellentételezni kellene. Amennyiben viszont a többszörözési jogot nem tartották fenn, az engedélyezési cselekménynek nincs semmilyen kihatása a szerzőket ért sérelemre, és emiatt nincs kihatása a méltányos díjazásra sem.⁵¹

Az EUB-nek arra a kérdésre is választ kellett adnia, hogy vajon a hatásos műszaki intézkedések alkalmazásának a lehetősége kioltja-e a méltányos díjazás követelményét. Az irányelv vonatkozó rendelkezésének értelmezésével az EUB mindenekelőtt azt állapította meg, hogy ezeknek a hatásos műszaki intézkedéseknek a célja a jogosultak által nem engedélyezett cselekmények megakadályozása, vagyis a szerzői és szomszédos jogok korlátozását képező rendelkezés alkalmazásának megfelelő biztosítása.⁵² Ha a tagállam bevezeti a kivételt, de

⁴⁶ A C-457/11-C-460/11. sz., a VG Wort egyesített ügyekben 2013. június 27-én hozott ítélet.

⁴⁷ VG Wort-ítélet, 31–32. pont.

⁴⁸ VG Wort-ítélet, 36. pont.

⁴⁹ VG Wort-ítélet, 37. pont.

⁵⁰ VG Wort-ítélet, 38. pont.

⁵¹ VG Wort-ítélet, 39. pont.

⁵² VG Wort-ítélet, 51. pont.

nem biztosítja ennek megfelelő alkalmazását, az nem vonja maga után a jogosultaknak járó méltányos díjazásra való igény megszűnését. Sőt, a jogosultakat ebből a mulasztásból eredően további hátrány is érheti, a hatásos műszaki intézkedés tehát voltaképpen az irányelvben megfogalmazott cél elérését segíti elő. A tagállamoknak így használatukat még bátorítani is kell. Figyelemmel ezen intézkedések alkalmazásának önkéntes jellegére, ezek hiánya nem vonhatja maga után a méltányos díjazásra való igény megszűnését.⁵³ Ugyanakkor a díjazás konkrét szintjét a tagállam függővé teheti ezen intézkedések alkalmazásától vagy azok elmulasztásától.⁵⁴

5. Az Amazon-ügy⁵⁵

Az Amazon-ügyben a nemzeti bíróság az irányelv értelmezését egy, az Opus-ügyhöz hasonló tényállás kapcsán kérte. Az ügyek közötti meghatározó különbség abból ered, hogy ebben a későbbi ügyben a kereskedő az egyik tagállamban megfizette a díjat. Az ügy másik hozadéka pedig a díj utólagos visszatérítését biztosító tagállami rendszer megvizsgálása.

Az Amazon nemzetközi cégcsoport, amely az interneten keresztül értékesít árukat, így rögzítésre alkalmas adathordozókat is. Az üreshordozó-díjakat érvényesítő osztrák közös jogkezelő szervezet, az Austro Mechana az ezek után járó díj megfizetésére kérte kötelezni a cégcsoportot.

Az ügyben eljáró osztrák bíróság első kérdésével arra keresett választ, hogy az irányelvvel ellentétes-e egy olyan tagállami rendszer, amely különbségtétel nélkül állapít meg magáncélú másolás után fizetendő díjat rögzítésre és többszörözésre alkalmas adathordozóknak a területén visszterhesen, kereskedelmi céllal történő forgalomba hozatala tekintetében, előírva ezzel együtt a megfizetett díjak visszatérítéséhez való jogot abban az esetben, ha ezen adathordozók végső használata nem tartozik a magáncélú többszörözés esetkörébe.

Az EUB megállapította, hogy a visszatérítéshez való jog abban az esetben egyeztethető össze az irányelvvel, ha ez tényleges, és nem teszi túlságosan nehézé a megfizetett díj visszatérítését.⁵⁶ Abban az esetben viszont, amikor egyáltalán nincs szó gyakorlati nehézségekről, vagy azok nem kellő mértékűek, hiányzik az a kapcsolat, amely egyrészt a magáncélú másolás után fizetendő díj adathordozók vonatkozásában történő megállapítása, másrészt e hordozók magáncélú többszörözése tekintetében történő használata között áll fenn, ennek megfelelően e díj különbségtétel nélkül történő megállapítása nem igazolható, és nem felel meg a megfelelő egyensúlynak.⁵⁷

⁵³ VG Wort-ítélet, 57. pont.

⁵⁴ VG Wort-ítélet, 58. pont.

⁵⁵ A C-521/11. sz., az Amazon-ügyben 2013. július 11-én hozott ítélet.

⁵⁶ Amazon-ítélet, 31. pont.

⁵⁷ Amazon-ítélet, 33. pont.

Az alapelv rögzítése után az EUB megadta a nemzeti bíróság által vizsgálandó szempontokat is: elsőként azt, hogy a díj különbségtétel nélkül történő alkalmazását minden esetben kellő mértékű gyakorlati nehézség igazolja-e.⁵⁸ Ezek után azzal kapcsolatban kellett állást foglalni, hogy a visszatérítéshez való jog hatálya, hatékonysága, alkalmazhatósága, nyilvánossága és használatának egyszerűsége lehetővé teszi-e a felmerült gyakorlati nehézségek enyhítése érdekében a rendszer által eredményezett esetleges aránytalanságok orvoslását.⁵⁹

A nemzeti bíróság második kérdése lényegében arra irányult, hogy az irányelvvel ellentétes-e megdönthető vélelem felállítása a szerzői jog alapvető logikájától eltérő finanszírozási rendszer kialakítása érdekében. Az EUB ismét hangsúlyozta azt, hogy az adathordozók pusztán alkalmazhatósága elegendő a magáncélú másolás után fizetendő díj megállapításának igazolására, illetve rögzítésre került az is, hogy tekintettel az annak meghatározásához kapcsolódó gyakorlati nehézségekre, hogy a rögzítésre és többszörözésre alkalmas adathordozót magáncélra használják-e vagy sem, az ilyen használattal kapcsolatosan felállított megdönthető vélelem az adathordozók természetes személyek részére történő rendelkezésre bocsátása esetén főszabály szerint igazolható, és összhangban van azon „megfelelő egyensúllyal”, amelynek a kizárólagos többszörözési jog jogosultjainak érdekei és a védelem alatt álló teljesítmények felhasználói érdekei között kell fennállnia.⁶⁰

A harmadik kérdés annak megválaszolására irányult, hogy az irányelvvel összeegyeztethető-e, ha a díjazást a jogosultak számára nem közvetlenül folyósítják, hanem a jogosultak javára létrehozott szociális és kulturális intézményeknek. A főtanácsnoki indítványra hivatkozva az EUB megállapította, hogy az irányelv nem írja elő a tagállamok számára, hogy a jogosultak részére teljes összegben készpénzben folyósítsák a méltányos díjazás összegét. Így a tagállamok számára biztosított széles körű mozgástérbe az is belefér, hogy a díjazás egy részét közvetett kompenzáció formájában nyújtsák.⁶¹ Ráadásul az irányelv (10) és (11) preambulumbekzdése alapján az irányelv célja a kulturális alkotótevékenység támogatása, vagyis ezzel összefér az, hogy a jogosultak a javukra létrehozott szociális és kulturális intézményeknek juttatják abban az esetben, ha ezek az intézmények ténylegesen a jogosultakat támogatják, és működésük nem hátrányosan megkülönböztető.⁶²

Az utolsó kérdés irányult arra, hogy a díjfizetés kizárható-e abból az okból, hogy egy hasonló díj már megfizetésre került egy másik tagállamban. Az EUB ennek kapcsán emlékeztetett az Opus-ügyben elmondottakra a tagállamot terhelő eredménykötelemről, illetve arról, hogy a hátrány ott keletkezik, ahol a végső felhasználók lakóhellyel rendelkeznek. Arra a kötelezettségre, hogy a tagállam az érintetteknek biztosítsa, hogy a jogosultaknak megfizessék a területükön keletkezett hátrány után járó méltányos díjazást. Az EUB emlé-

⁵⁸ Amazon-ítélet, 35. pont.

⁵⁹ Amazon-ítélet, 36. pont.

⁶⁰ Amazon-ítélet, 43. pont.

⁶¹ Amazon-ítélet, 49. pont.

⁶² Amazon-ítélet, 53. pont.

keztetett arra, hogy e tekintetben nincs jelentősége annak, hogy az adathordozókat rendelkezésre bocsátó eladó másik tagállamban telepedett le. Az adathordozók egyik tagállamból másikba történő átruházása pedig nem növeli a jogosultaknak okozott hátrányt.⁶³ Az irányelv ugyanis „méltányos díjazást nem a rögzítésre és többszörözésre alkalmas adathordozók forgalomba hozatala tekintetében ír elő, hanem magának a bármely adathordozóra természetes személy által magáncélra, kereskedelmi célt közvetlenül vagy közvetve sem szolgáló többszörözések tekintetében. Márpedig ilyen többszörözés nem valósul meg a rögzítésre és többszörözésre alkalmas adathordozók egyik tagállamból másikba történő átruházása folytán.”⁶⁴ Éppen ezért az adott tagállam nem tekinthet el a területén keletkezett hátrány alapján megfizetésre kerülő méltányos díjazás beszédétől arra való hivatkozással, hogy ez már megfizetésre került egy másik tagállamban.⁶⁵ Az EUB emellett leszögezte azt is, hogy az, aki a díjazást egy másik tagállamban megfizette, e tagállam nemzeti jogának megfelelően kérheti annak visszatérítését.⁶⁶

6. Az ACI Adam-ügy⁶⁷

A magáncélú másolás kérdésében hozott legutóbbi döntés egyebek mellett a többszörözés forrása jogszerűségének a kérdését járja körül.

A kérdést előterjesztő holland bíróság elsősorban arra volt kíváncsi, hogy a magáncélú másolat kivétele csak a jogszerű forrásból történő többszörözésekre alkalmazható-e, illetve ezzel összefüggésben arra is, hogy a magáncélú másolásra tekintettel járó díjat csak a jogszerű forrásokból származó többszörözések után lehet-e kiszámítani és beszédni.

Ebben az esetben az alapeljárás alperesei a magáncélú többszörözések után járó díjak beszédével és felosztásával megbízott alapítvány, a Stichting de Thuiskopie és a díjak mértékének megállapításával megbízott alapítvány, a Stichting Onderhandlingen Thuiskopie vergoeding, a felperes társaságok pedig a díj megfizetésére köteles adathordozók gyártói, importőrei voltak. A felperesek kereseti kérelmükben azzal érveltek, hogy a magáncélú másolás után járó díj meghatározásánál nem lehet figyelembe venni a művek jogellenes forrásból történő, a szerzői jogot sértő többszörözéseiből eredő kárt.

A Bíróság átfogalmazta és átcsoportosította az alapügyben eljáró bíróság kérdéseit. Ezek alapján a kérdést előterjesztő bíróság első kérdése arra irányult, hogy az olyan nemzeti szabályozás, amely nem tesz különbséget azon esetek között, amelyekben a magáncélú többszörözésre jogszerű forrásból került sor, illetve azok között, amelyekben jogellenes forrásból került sor, összeegyeztethető-e az Infosoc-irányelvvel.

⁶³ Amazon-ítélet, 62. pont.

⁶⁴ Amazon-ítélet, 63. pont.

⁶⁵ Amazon-ítélet, 64. pont.

⁶⁶ Amazon-ítélet, 64. pont.

⁶⁷ A C-435/12 sz., az. ACI Adam BV és társai-ügyben 2014. április 10-én hozott ítélet.

A kérdésre adott válaszában az EUB mindenekelőtt kiemelte azt, hogy az irányelvben foglalt kivételeket és korlátozásokat szigorúan kell értelmezni, továbbá az irányelv 5. cikk (5) bekezdésében foglalt háromlépcsős teszt követelményeinek is meg kell felelniük. Ez utóbbinak pedig nem célja, hogy a kivételek és korlátozások tartalmára hatással legyen, sem pedig az, hogy ezen korlátozások hatályát kiterjessze.⁶⁸

Az irányelv 5. cikk (2) bekezdésének *b*) pontja nem rendelkezik kifejezetten a mű többszörözésének alapjául szolgáló forrás jogellenes vagy jogszerű jellegéről. A szöveget éppen ezért a megszorító értelmezés elvét alkalmazva kell vizsgálni.⁶⁹ Vagyis a rendelkezés megtiltja a szerzői jog jogosultjai számára, hogy a többszörözés engedélyezésére vagy megtiltására vonatkozó kizárólagos jogukat érvényesítsék olyan személyekkel szemben, akik magáncélú másolatot készítenek műveikről. A szigorú értelmezéssel ellentétben viszont az, mely szerint a rendelkezés a szerzői jog jogosultjai e jogának kifejezett korlátozásán túl előírja, hogy el kell viselniük jogaik magáncélú másolatok készítését kísérő megsértését.⁷⁰

Megállapításának alátámasztásaként a Bíróság kiemelte az irányelv céljait és egész kontextusát. Ennek megfelelően bár a tagállamok elismert szabadsággal rendelkeznek abban a tekintetben, hogy átültetik-e az irányelv kérdéses rendelkezését, amennyiben így döntenek, azt oly módon kell alkalmazni, hogy ne sérthesse a belső piac zavartalan működését. „Márpedig, ha a tagállamoknak joguk volna eldönteni, hogy elfogadják-e olyan jogszabályt, amely lehetővé teszi, hogy a magáncélú többszörözésre jogellenes forrásból is sor kerülhessen, ez egyértelműen a belső piac megfelelő működésének veszélyeztetését eredményezné.”⁷¹

Az EUB megvizsgálta az olyan nemzeti szabályozás összeegyeztethetőségét a háromlépcsős teszttel, amely nem tesz különbséget a magáncélú többszörözés forrásai között. A Bíróság álláspontja szerint ugyanis annak elismerése, hogy a többszörözésre sor kerülhet jogellenes forrásból, elősegíti a hamis, illetve hamisított művek terjesztését. Ez sérelmes a művek rendes felhasználására, mivel a védelem alatt álló művek értékesítési mennyisége, illetve az ezzel kapcsolatos jogi ügyletek száma szükségképpen csökken.⁷² Az pedig, ha a jogosultaknak el kell viselniük szerzői jogaik magáncélú többszörözésen túli megsértését, ezen személyek indokolatlan károsulását eredményezheti.⁷³ Vagyis a testület akként foglalt állást, hogy az Infosoc-irányelv 5. cikk (2) bekezdésének *b*) pontját úgy kell értelmezni, hogy az nem vonatkozik azon eshetőségre, hogy a magáncélú másolatot jogellenes forrásból készítik.⁷⁴

A tagállami bíróság kérdése a hatásos műszaki intézkedések alkalmazására is vonatkozott, amelynek kapcsán leszögezte, hogy az alapeljárás tárgyát képezőhöz hasonló nemzeti

⁶⁸ ACI Adam-ítélet, 26. pont.

⁶⁹ ACI Adam-ítélet, 29–30. pont.

⁷⁰ ACI Adam-ítélet, 31. pont.

⁷¹ ACI Adam-ítélet, 35. pont.

⁷² ACI Adam-ítélet, 39. pont.

⁷³ ACI Adam-ítélet, 40. pont.

⁷⁴ ACI Adam-ítélet, 41. pont.

jogszabály uniós joggal való összeegyeztethetőségének megítélésakor nem kell figyelembe venni, hogy nem vagy még nem léteznek olyan műszaki intézkedések, amelyekre az irányelv hivatkozik.⁷⁵

A méltányos díjazás kapcsán pedig rögzítésre került, hogy a belső piac működése miatt szükséges ennek uniós szintű harmonizációja,⁷⁶ amelynek alapvetően figyelembe kell vennie a felhasználók és a jogosultak érdekei közötti egyensúlyt. Az a tagállami szabályozás, amely a méltányos díjazás beszédésénél nem tesz különbséget a másolás forrásai szerint, nem felel meg az egyensúly követelményének, mivel egy ilyen rendszer valamennyi felhasználót közvetetten hátrányosan érint. Ugyanis a felhasználók ilyen módon az irányelv hatálya alá nem tartozó felhasználási cselekmény, vagyis a jogellenes forrásból származó többszörözés által okozott károk megtérítéséhez is hozzájárulnak, vagyis nem jelentéktelen többletköltséget kell viselniük ahhoz, hogy az irányelv hatálya alá tartozó magáncélú másolatokat készíthessenek.⁷⁷

7. A Copydan Båndkopi-ügy⁷⁸

Az ügyben egyelőre főtanácsnoki indítvány született, ennek ismertetését azonban annak ellenére lényegesnek tartjuk, hogy kötőerővel nem bír, mivel előrevetítheti a Bíróság érvelésének fontosabb elemeit.

Az ügy leglényegesebb mozzanatának Villalón főtanácsnok azt tartotta, hogy vajon a méltányos díjazás beszédhető-e a mobiltelefonokban használt memóriakártyák után. Az alapügyben eljáró dán bíróság által feltett, precízen körülhatárolt kérdések két csoportba összevonva kerültek tárgyalásra: az egyik kérdéscsoport általánosságban szólt a magáncélú másolás után járó díj meghatározásának egyes szempontjairól, míg a másik a díjazás beszédésének egyes módzatairól.

A fő kérdés vizsgálatát is két elemre bontva tárgyalta a főtanácsnok, ugyanis először arra kereste a választ, hogy a memóriakártyák tekintetében általánosságban beszédhető-e a díjazás; ezt követően pedig arra tért ki, hogy az a tagállami szabályozás, amely díjazást ír elő a memóriakártyák után, de nem teszi meg más adathordozók (pl. mp3-lejátszók és iPodok) tekintetében, összeegyeztethető-e az Infosoc-irányelvvel.

Mindenekelőtt ismét leszögezésre került az az elv, hogy a készülékek vagy berendezések többszörözésre való pusztán alkalmassága elegendő a magáncélú másolás után járó díj igazolására, amennyiben ezeket természetes személy részére bocsátják rendelkezésre magáncélú másolás elvégzése céljából.⁷⁹ Mivel „egyáltalán nem vitatott a mobiltelefonokban használt

⁷⁵ ACI Adam-ítélet, 46. pont.

⁷⁶ ACI Adam-ítélet, 49. pont.

⁷⁷ ACI Adam-ítélet, 56. pont.

⁷⁸ A C-463/12. sz., a Copydan Båndkopi-ügyben Pedro Cruz Villalón főtanácsnok 2014. június 18-án ismertetett indítványa.

⁷⁹ A Copydan Båndkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 35. pontja.

memóriakártyák alkalmassága arra, hogy természetes személyek művek vagy más, védelem alatt álló teljesítmények többszörözésére alkalmas adathordozóként használják, a magáncélú másolás utáni díj ezen adathordozók tekintetében történő beszedése nem tekinthető jogellenesnek, amennyiben azt valóban természetes személyektől mint a díjfizetés egyedüli kötelezettjeitől, magáncélra történő használat fejében szedik be.⁸⁰ Ez azt jelenti, hogy a hordozók célja nem vehető figyelembe, vagyis az a tény, hogy a mobiltelefonokban található memóriakártyák elsődleges vagy legfontosabb célja nem a magáncélú másolás, nem lehet akadálya a díj megállapításának.⁸¹

Az egyes adathordozók közötti különbségtétel kapcsán a főtanácsnok először meghatározta azt, hogy a dán jogalkotó nem analóg vagy digitális mivoltuk alapján, hanem aszerint tett közöttük különbséget, hogy azok eltávolíthatók-e (pl. CD-ROM, mobiltelefonokban használt memóriakártya), vagy pedig más berendezésekbe vagy készülékekbe vannak beépítve (pl. mp3-lejátszók, iPodok). Az ügy aktái alapján egyébként nem tűnik ki az, hogy ezt a különbségtételt statisztikai adatokkal vagy a többszörözések jogosultakra gyakorolt gazdasági hatásaival igazolták.⁸² A főtanácsnok elismerte, hogy bizonyos szempontok mentén a különbségtétel releváns lehet, azonban az adathordozók eltávolíthatósága önmagában nem tekinthető ilyen körülménynek. Vagyis a dán szabályozás, úgy tűnik, nem felel meg az Infosoc-irányelv rendelkezéseinek.⁸³

A második kérdéscsoportot, vagyis a magáncélú másolás után járó díj általános szempontjait is részegységekre bontva vizsgálja a főtanácsnok. Elsőként a többszörözés díjazástól függővé vagy nem függővé tett engedélyezésének a hatásáról fejt ki álláspontját. Átfogalmazva a kérdést: ez voltaképpen a jogosultak és a felhasználók által visszatérően kötött felhasználási megállapodásoknak a méltányos ellentételezését célzó, magáncélú másolás utáni díj beszedésére gyakorolt hatásáról való határozást jelenti.⁸⁴

Ennek kapcsán mindenekelőtt az Infosoc-irányelv (35) preambulumbekzdését citálja, amely a kettős díjfizetést igyekszik kiküszöbölni ugyanazon felhasználási cselekmény után. Ennek fényében „abban a többé-kevésbé valószínű esetben, amikor megállapítható, hogy a jogosultak kifejezetten engedélyezték a védelem alatt álló művek magáncélú többszörözését, és az említett engedélyért e jogcímen díjat vagy bármilyen más egyenértékű méltányos díjazást kell fizetni, az ilyen többszörözésért nem szedhető be további méltányos díjazás.”⁸⁵ Ez egyben azt is jelenti, hogy a tagállamoknak rendelkezniük kell arról, hogy ilyen esetekben a méltányos díjazás megfizetésére felszólított természetes személy e díjazás visszatérítését kérheti és megkaphatja.⁸⁶

⁸⁰ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 36. pontja.

⁸¹ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 37. pontja.

⁸² A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 47. pontja.

⁸³ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 53. pontja.

⁸⁴ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 59. pontja.

⁸⁵ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 65. pontja.

⁸⁶ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 67. pontja.

Másrészt a hatásos műszaki intézkedések hatását is vizsgálja a főtanácsnok, amely voltaképpen abban áll, hogy a méltányos díjazás beszédhető a hatásos műszaki intézkedések jogosultak általi használatától függetlenül,⁸⁷ ennek konkrét végrehajtása kapcsán azonban Villalón főtanácsnok álláspontja szerint a Bíróságnak nem kell választ adnia a tagállami bíróság által feltett kérdésre.⁸⁸

Ezt követően a magáncélú másolás forrásának hatásával kapcsolatban von le bizonyos következtetéseket a főtanácsnok. A forrás jogszerűségével kapcsolatban kiemeli mindenképp előt az, hogy a kérdést előterjesztő bíróság nem szolgál pontosítással arra nézve, hogy mit ért a „jogszerűen másolt fájlok”, a „jogszerű forrásból” vagy az „engedély nélkül” kifejezés alatt, különös tekintettel arra, hogy ezek a fájlok milyen körülmények között és milyen feltételekkel szerezhetők meg. Vagyis nem lehet megállapítani azt, hogy magáncélú többszörözésük hátrányt okozhat-e a jogosultaknak, ami alapján a méltányos díjazás beszédhető lenne.⁸⁹ Emiatt pedig a tagállami bíróság kérdésére nem adható válasz.⁹⁰

A harmadik személyekhez tartozó forrásokból megvalósított magáncélú többszörözés kérdése is ezt követően kerül elemzésre. Harmadik személyekhez tartozó források alatt a főtanácsnok azokat az eseteket érti, amelyekben a harmadik személy tulajdonában álló és abban maradó CD-ROM-ot, DVD-t vagy védelem alatt álló művekről készült olyan fájlokat többszöröz, amelyek felhasználási engedélye a magáncélú többszörözést megvalósító személyhez képest harmadik személy tulajdonát képezi.⁹¹ Ebbe egyrészt belefér az, hogy bizonyos felhasználások teljesen hasonlóak az interneten jogellenesen terjesztett művek felhasználásával megvalósított többszörözésekhez,⁹² másrészt viszont az esetek diverzitása miatt ez az összehasonlítás nem magától értetődő,⁹³ vagyis nem tűnik lehetségesnek egyetlen és egységes választ adni a tagállami bíróság kérdésére, mivel több különbségtétel és pontosítás szükséges a többszörözés forrása és a többszörözés alapjául szolgáló helyzetek figyelembevételével.⁹⁴

Ezenkívül pedig a minimális hátrányról mint a méltányos díjazás szempontjáról tesz megállapításokat a főtanácsnok, ugyanis a minimális hátrány az Infosoc-irányelv (35) preambulumbekzdése értelmében nem keletkeztethet díjfizetési kötelezettséget. Ennek megállapítása és részletszabályainak megalkotása tekintetében viszont a tagállamok széles mozgástérrel rendelkeznek, továbbá a minimális hátrány esetére alkalmazandó eltérések megalkotása pusztán lehetőség, de nem kötelezettség.⁹⁵ Vagyis önmagában az a körülmény,

⁸⁷ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 72. pontja.

⁸⁸ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 78–79. pontja.

⁸⁹ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 84. pontja.

⁹⁰ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 85. pontja.

⁹¹ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 87. pontja.

⁹² A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 89. pontja.

⁹³ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 91–93. pontja.

⁹⁴ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 94. pontja.

⁹⁵ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 99. pontja.

hogy a memóriakártyákra történő másolás a jogosultaknak csak minimális hátrányt okoz, nem zárhatja ki a díjazás valamely tagállam általi beszedését.⁹⁶

Végül pedig a főtanácsnok a harmadik kérdéscsoportban felvetődött problémára, vagyis a díj beszedésének részletszabályaira ad választ. A dán bíróság azt az alapvető kérdést teszi fel, hogy az Infosoc-irányelvvel ellentétes-e az olyan tagállami szabályozás, amely feltétlen kötelezettséget ír elő a mobiltelefonokban használt memóriakártyák gyártói és/vagy importőrei számára a magáncélú másolás utáni díjnak e kártyák tekintetében történő megfizetésére, azaz anélkül, hogy a kártyákat forgalmazó üzleti fogyasztóknak értékesítő gyártóknak és/vagy importőröknek tudomásuk lenne arról, hogy a vállalkozások a kártyákat magánszemélyeknek vagy üzleti fogyasztóknak értékesítik tovább. Ezt követően a tagállami bíróság különböző helyzeteket vázol fel, amikor a díj megfizetése alóli mentesítésre vagy a díj visszatérítésére vonatkozóan befolyással lehet a kérdés megválaszolása.⁹⁷

A Bíróság a korábbi döntéseiben kifejezett elvek összefoglalását követően a főtanácsnok kifejti, hogy az alapügyben eljáró bíróság nem adott olyan tájékoztatást, amelynek alapján megállapítható lenne, hogy a dán szabályozás megfelelően biztosítja azt, hogy a méltányos díjazás ténylegesen kizárólag a magáncélú másolás után kerüljön megfizetésre.⁹⁸ Hangsúlyozza azt is, hogy a tagállami bíróság feladata a nemzeti jogszabályban foglalt körülmények értékelése annak fényében, hogy az irányelv értelmezésére a Bíróság milyen értelmezési szempontokat határozott meg.⁹⁹

III. AZ EURÓPAI UNIÓ BÍRÓSÁGÁNAK ESETJOGÁBÓL LESZŰRHETŐ KÖVETKEZTETÉSEK

A Bíróság eddigi joggyakorlatában szép fejlődési ív fedezhető fel a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak kérdésében. A Padawan-ügy ugyanis elindított egy lavinát: a természetes személyek által magáncélra történő és az ettől eltérő felhasználások közötti különbségtétel bár dogmatikailag indokolt, a tagállamokat súlyos gyakorlati problémák elé állította. A Padawan-ügy önmagában is több kérdést vetett fel, mint amennyit megválaszolt, illetve a tagállami szabályok változatossága is azt eredményezte, hogy a nemzeti bíróságok egyre több és egyre precízebben megfogalmazott kérdéssel fordultak az Európai Unió Bíróságához. Ennek köszönhetően az EUB esetjogából több fontos, alapvető jelentőségű megállapítás is leszűrhető. Így bár a tagállamok továbbra is szabadon határozhatják meg a méltányos díjazást,¹⁰⁰ a Bíróság egyre pontosabb iránymutatásokat ad ezzel kapcsolatban.

Mivel az irányelv a magáncélú másolás bevezetését a méltányos díjazás megfizetéséhez köti, ez utóbbi fogalmi elemeinek tisztázása szükséges. Ennek kapcsán ki kell térni

⁹⁶ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 100. pontja.

⁹⁷ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 103–104. pontja.

⁹⁸ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 109. pontja.

⁹⁹ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 111. pontja.

¹⁰⁰ *Lehmann*: i. m. (14), p. 525.

a méltányos díjazás meghatározásánál irányadó egyes szempontokra, a beszédével és felosztásával kapcsolatos elemeket is górcső alá kell venni. Külön érdemes kitérni a hatá-
sos műszaki intézkedéseknek a méltányos díjazás bevezetésénél alkalmazott szerepére. A
Padawan-döntésben elvi érveléssel megfogalmazott különbségtétel az egyes felhasználási módok
között további lényeges részét képezi az elemzésnek. Annál is inkább, mivel az ACI Adam-
ügy magával hozta a magáncélú másolás forrásainak elkülönítését is, vagyis a természetes
személy általi felhasználási módok között is különbséget tett.

Az elemzés kiindulópontja a Padawan-döntésben felállított kritériumrendszer. Az eb-
ben felvetődő kérdéseket, bizonytalanságokat a Bíróság több helyen a későbbi döntéseiben
pontosította, kiegészítette. Így a későbbi ügyek megállapításai szükségszerűen erre az ügyre
épülnek rá.

1. A méltányos díjazás fogalmi elemeiről

a) A méltányos díjazás az uniós jog önálló fogalma

Mindenekelőtt az EUB azt tisztázta, hogy a méltányos díjazás az uniós jog önálló fogalma,
amelyet azokban a tagállamokban, amelyek átültették az irányelv ezen rendelkezését, egysé-
gesen kell értelmezni. Az átültetés fakultatív jellege és a szándékos minimumharmonizáció
miatt viszont a fogalom tartalmi elemei nem meghatározottak, ami nehezíti az egységes
értelmezés kialakítását.¹⁰¹ Az EUB ráadásul ki is emelte, hogy a tagállamok maguk határoz-
hatják meg a méltányos díjazás formáját, finanszírozásának módozatait, beszédését, vala-
mint mértékét,¹⁰² ami a harmonizáció ellen hat.

Már említettük, hogy az irányelv rendelkezése, bár konkrétan meghatározott, tág moz-
gásteret biztosít a tagállamok számára az átültetés során. Emiatt a díjak a másolatok elké-
szítésére használt hordozók és eszközök számos fajtájára kerültek kivetésre, a díj mértéke és
meghatározásának módja is eltérő, a díj fizetésére kötelezettek és a díj felosztása után abból
részesülő jogosultak köre is változatos képet mutat, vagyis tulajdonképpen a díjazás tartal-
mát adó fogalmi kritériumok mind tagállami hatáskörben vannak.¹⁰³ Ez a tágan megvont
nemzeti mozgásteret emiatt szembekerül a Bíróságnak az Infosoc-irányelv értelmezése kap-
csán eddig zsinórmértékül szolgáló két alapkövetelményével is, nevezetesen azzal, hogy a
szerzői jogi szabályok konzisztenciáját és a belső piac működését megtartsa. Sőt, szembeke-

¹⁰¹ *Frédéric Pollaud-Dulian*: Rémunération équitable. Copie privée. Directive CE n° 2001/29. Revue trimestrielle de droit commercial, 2010. 4. sz., e-verzió, 2. bekezdés.

¹⁰² Padawan-ítélet, 37. pont.

¹⁰³ *Martin Kretschmer*: Private copying and fair compensation: An empirical study of copyright levies in Europe. A Report for the UK Intellectual Property Office (October 2011): <http://www.ipo.gov.uk/ipresearch-faircomp-full-201110.pdf>, p. 10. Frissebb összehasonlító elemzés az egyes díjrendszerekről: WIPO International Survey on Private Copying, 2013: http://www.wipo.int/export/sites/www/freepublications/en/copyright/1037/wipo_pub_1037_2013.pdf.

rül magával a Padawan-ügyben alkalmazott érvelési módszerrel is. Annak alátámasztására ugyanis, hogy a méltányos díjazás az uniós jog önálló fogalma, a Bíróság felhossa, hogy ellentétes lenne az irányelvvel annak olyan értelmezése, amely lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy a méltányos díjazás fogalmát mint alapvető elemet magában foglaló kivétel bevezetése esetén ennek paramétereit szabadon, inkohereus és harmonizációt nélkülöző módon, tagállamonként eltérően határozzák meg.¹⁰⁴ Vagyis a tagállamok számára biztosított széles lehetőség mellőzésével tulajdonképpen a Bíróság is a minél kiterjedtebb egységesítés irányába törekedne.

A felsorolt kritériumok egységesítésének hiányából fakadó problémák közül a legjellegzetesebbet érdemes kiemelni. Az eltérő díjmérték alkalmas a díjfizetés kikerülésére: amíg a határokon átvéelő kereskedelmi ügyletek tekintetében a díjfizetés rendje nem kerül tisztázásra, addig a díjfizetésre kötelezettek (általában a gyártók, importőrök vagy forgalmazók) előszeretettel teszik át a székhelyüket abba a tagállamba, ahol egyáltalán nem, vagy a lehető legkisebb mértékű díjat kell fizetni. Ez utat nyit a „magánimportnak” is, ami Szlovákia és Magyarország között például jelentős befolyásoló tényező.¹⁰⁵ Szomszédunk feltűnően alacsony díjai¹⁰⁶ miatt felvetődik az a kérdés, hogy a szlovák díjak ilyen meghatározása vajon megfelel-e a méltányos díjazás követelményének. Ez a bizonytalansági tényező vezetett el egyébként az Opus-ügyben hozott előzetes döntéshez is. A Németországban bejegyzett cég ugyanis sem a székhelye szerinti tagállamban, sem pedig Hollandiában nem fizetett díjat, kihasználva a tagállami jogszabályok hézagait, illetve a közös jogkezelő szervezetek koordinációja közötti hiányt. Miután viszont a Bíróság kijelentette, hogy a díjat a felhasználó lakóhelye szerinti tagállamban mindenképpen meg kell fizetni, az Opus a további bonyodalmak elkerülése végett röviddel az ítélet meghozatalát követően bejelentette, hogy holland felhasználók számára ezentúl nem értékesít üres hordozókat.¹⁰⁷

b) A magáncélú másolás az uniós jog önálló fogalma?

További értelmezési problémákat vethet fel, hogy a „méltányos díjazás” fogalma egységes értelmezésének előfeltételét jelentené magának a magáncélú másolás jogintézményének is az uniós jog önálló fogalmaként való meghatározása.¹⁰⁸ Az Infosoc-irányelv 5. cikk (2)

¹⁰⁴ Padawan-ítélet, 36. pont; ACI Adam-ítélet, 49. pont.

¹⁰⁵ Visegrad Investments: Az üreshordozó díjrendszer vizsgálata. Készült a ProArt Szövetség a Szerzői Jogokért megbízásából. Az elemzést készítette Antal Dániel: <http://hu.scribd.com/doc/180221026/Az-ures-hordozo-dijrendszer-vizsgalata-2013>, p. 76-81.

¹⁰⁶ A Visegrad Investments tanulmányában közölt táblázat alapján 2012-ben egy DVD-R lemez 0,75 euróban megállapított egységára mellett a díj mértéke Szlovákiában 0,03 euró, míg Magyarországon 0,51 euró volt. Lásd: Visegrad Investments: i. m. (105), p. 78.

¹⁰⁷ Sophie C. van Loon: Levies for private copying when blank media are imported: who pays? *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2011. 12. sz., p. 854.

¹⁰⁸ André Lucas: Chroniques. Exceptions – Nature et champs d’application de la rémunération pour copie privée – Conditions de l’exception. *Propriétés intellectuelles*, 2011. 38. sz., p. 93.

bekezdés *b*) pontja csak a kifejezés legelemibb fogalmi egységeire nézve tartalmaz követelményeket. Vagyis előírja azt, hogy a kivétel vagy korlátozás csak a természetes személy által, bármely hordozóra végzett többszöröségi cselekményeket öleli fel. A felhasználás célja kereskedelmi célt közvetlenül vagy közvetve sem szolgáló magáncél lehet, illetve méltányos díjazás illeti meg ennek fejében a jogosultakat. Ennek a tág mozgásteret biztosító szabálynak köszönhetően viszont a tagállamok egy része az irányelvben előírtnál szűkebben, míg más részük ennél tágabban vonta meg a magáncélú másolás határait.¹⁰⁹ Néhány tagállamban, a tagállamok többségétől eltérően, a magáncélú másolást például csak a hangfelvételek és az audiovizuális művek tekintetében tette lehetővé a jogalkotó.¹¹⁰ Hasonlóképp, az irányelvben meghatározott „magáncél” is többféle értelemmel felruházva ültették át a nemzeti jogokba.¹¹¹

A magáncélú másolás jogintézményének uniós szintű harmonizációja tehát mindenképpen szükséges előfeltétele annak, hogy az ehhez kapcsolódó méltányos díjazás is egységesebb legyen. Az ACI Adam-ügyben a Bíróság fel is ismerte azt, hogy a belső piac működéséhez ez elengedhetetlen. Kifejtette ugyanis, hogy „ha a tagállamoknak joguk volna eldönteni, hogy elfogadják-e olyan jogszabályt, amely lehetővé teszi, hogy a magáncélú többszörösésre jogellenes forrásból is sor kerülhessen, ez egyértelműen a belső piac megfelelő működésének a veszélyeztetését eredményezné.”¹¹²

Burkoltabb formában azonban már korábban is felbukkant a kérdés, az EUB ugyanis a kivételek és korlátozások közötti megkülönböztetés fontosságának kimondásával és az ott használt érvelés átgondolásával a magáncélú másolás jogintézményének uniós szinten egységes értelmezését adta.

A VG Wort-ügy volt az, amelyben a Bíróság elhatárolta egymástól a kivétel és a korlátozás fogalmát. Kimondta, hogy ezek között a tagállami jogalkotónak kell különbséget tenni a nemzeti jogban az egyes irányelvi rendelkezések implementálása során. A kivétel a Bíróság értelmezésében annyit jelent, hogy a jogosult nem rendelkezhet többé kizárólagos engedélyezési jogával, az általa adott bárminemű engedély semmisnek tekinthető.¹¹³ Ha viszont a tagállam korlátozásként vezette be a magáncélú többszörösést, akkor annak vizsgálata a döntő, hogy a jogosultat megillető jog fennáll-e. Ha ugyanis a többszöröségi jogot a jogosult számára fenntartotta a tagállami jogalkotó, a méltányos díjazásra vonatkozó rendelkezések nem alkalmazhatóak, lévén, hogy nem keletkezik olyan sérelem, amit ellentételezni kel-

¹⁰⁹ *Guido Westkamp*: The Implementation of Directive 29/2001/EC in the Member States: http://www.ivir.nl/publications/guibault/InfoSoc_Study_2007.pdf, p. 17.

¹¹⁰ *Westkamp*: i. m. (109), p. 17.

¹¹¹ *Westkamp*: i. m. (109), p. 18–19.

¹¹² ACI Adam-ítélet, 35. pont.

¹¹³ VG Wort-ítélet, 37. pont.

lene.¹¹⁴ Amennyiben viszont a többszörözési jogot nem tartották fenn, az engedélyezési cselekménynek nincs semmilyen kihatása a szerzőket ért sérelemre.¹¹⁵

Az érvelésből az következik, hogy méltányos díjazásról abban az esetben beszélhetünk, ha a szerző kizárólagos engedélyezési joga az adott felhasználás során megvalósuló többszörözés tekintetében nem áll fenn. Vagyis az EUB a kivételként való értelmezés mellett tette le a voksát,¹¹⁶ mivel ebben az esetben maga az irányelv írja elő a díjfizetést. Emiatt álláspontunk szerint a tagállamok választási lehetősége is megszűnik a tekintetben, hogy kivételként vagy korlátozásként kívánják a kérdéses rendelkezést implementálni. A Bíróság érveléséből ugyanis az következik, hogy korlátozásként azokat a cselekményeket ismeri el, amikor a jogosult engedélyezési jogát gyakorolhatja. A méltányos díjazásnak az engedélyezési jog teljes megszűnéséhez kötése miatt erősen vitatható az a szakirodalmi álláspont, amely a VG Wort-ítéletet akként értelmezi, hogy a magáncélú másolást korlátozásnak kellene tekinteni. Ezt arra alapozza, hogy a díjazáshoz való jog csak megbénítja a kizárólagos jogot, de nem szünteti azt meg teljesen.¹¹⁷ Nem veszi azonban figyelembe azt, hogy a Bíróság ettől eltérő felfogásban közelítette meg a díjazás és a kizárólagos jog viszonyát.

A Bíróság logikája azonban nem tükrözi a kivételek és korlátozások fogalmát illetően a jogtudományban eddig kialakult álláspontokat. Silke von Lewinski kivételként egyértelműen azokat az eseteket nevesíti, amikor a jogosult oldaláról szemlélve sem a kizárólagos jog, sem pedig jogdíjfizetés nem illeti őt meg. Másrészt viszont korlátozásként definiálja azokat a tényállásokat, amikor a jogosultat a díjazáshoz való jog megilleti ugyan, kizárólagos jogát viszont nem gyakorolhatja, ennek két fajtája a törvényi engedély és a kényszerengedély.¹¹⁸ Ficsor is ezt a csoportosítást alkalmazza, vagyis kivételként definiálja az ingyenes és nem engedélyköteles felhasználásokat.¹¹⁹

Guibault ezzel szemben a korlátozások szót használja általános értelemben, mivel ezt semleges kifejezésnek tekinti, amely az összes szerzői jogi kivétel és korlátozás gyűjtőfogalomként szolgálhat.¹²⁰ Ő a korlátozás fogalmán belül különít el négy kategóriát: nevezetesen elsőként a kivételeket, amikor a jogosult kizárólagos joga és jogdíjigénye sem marad meg. Ezt követik a törvényi engedélyek, amikor a kizárólagos jog elvész, de a díjigény megmarad, majd a kényszerengedélyek, amikor bár mindkét jogosultság megvan, a jogosultnak a tör-

¹¹⁴ VG Wort-ítélet, 39. pont.

¹¹⁵ VG Wort-ítélet, 39. pont.

¹¹⁶ *Valérie-Laure Bénabou*: La notion de compensation équitable dans l'arrêt Padawan ou quand la CJUE fait main basse sur les notions du droit d'auteur. *Légipresse*, 2011. 280. sz., p. 97.

¹¹⁷ *Cristophe Caron*: „FAQ” autour de la rémunération pour copie privée à la mode luxembourgeoise. *Communication Commerce électronique*. 2013. 10. sz., elektronikus verzió, 3. bekezdés.

¹¹⁸ *Silke von Lewinski*: *International Copyright Law and Policy*. Oxford University Press, 2008, p. 152, 5.150. pont.

¹¹⁹ *Ficsor Mihály*: *The Law of Copyright and the Internet. The 1996 WIPO Treaties, their Interpretation and Implementation*. Oxford University Press, Oxford, 2002, 5.04.

¹²⁰ *Lucie Guibault*: *Copyright limitations and contracts. An Analysis of the Contractual Overridability of Limitations on Copyright*. Kluwer Law International, The Hague, 2002, p. 16.

vényben meghatározott feltételek szerint kell megadnia a felhasználási engedélyt.¹²¹ Végül pedig a kötelező közös jogkezelési esetköröket tekinti a korlátozások utolsó típusának, ami a joggyakorlás módjára vonatkozik.¹²² A magáncélú másolás jogintézményét Guibault egyébként kivételnek minősíti.

A Bíróság tehát lényegében új alapokra helyezte a kivételek és korlátozások elhatárolásának eddigi elméleteit. Egyrészt ugyanis elismerte a kivételek és korlátozások közötti distinkció szükségességét. Vagyis az irányelv értelmezésében ez azt is jelenti, hogy ezek nem pusztán gyűjtőfogalmak, nem szinonim értelemben használatosak. A kifejezésválasztás célja ennek megfelelően nem önmagában az, hogy hidat képezzen az angolszász copyright-rendszer és a kontinentális szerzői jogi rendszer között, hanem lényegi tulajdonságokban való eltérést is megtestesít.

Másfelől viszont lényegében a korábbi álláspontoktól eltérően kívánta a kivételek és korlátozások elhatárolását adni. Míg azokban az esetekben, amikor ez a fogalom megjelenik, az elhatároló ismérv a felhasználó oldaláról a díjfizetési kötelezettség megléte, addig a Bíróság a kizárólagos jogok oldaláról közelítette meg a kérdést. Ezek alapján ugyanis a kivétel jelenti a kizárólagos engedélyezési jog teljes megszüntetését, korlátozás esetében ez fennmarad, csak a gyakorlása korlátozott. A díjazás pedig lényegében a kivételhez kapcsolódhat, mivel ennek a célja éppen abban áll, hogy a jogosultat az engedélyezési jog gyakorlásától való megfosztás miatt kompenzálja. Vagyis az EUB, úgy tűnik, azt a kategóriát tekinti kivételnek, amelyet mások korlátozásként definiálnak. A Bíróság ezenkívül a tagállami jogalkotóra bízta annak a meghatározását, hogy a fenti kritérium szerint kivételként vagy korlátozásként implementál-e egy-egy rendelkezést. A magáncélú másolás esetében azonban az értelmezés egyértelműen a kivétel irányába hat, ugyanis ebben az esetben az irányelv maga írja elő a méltányos díjazás követelményét, a tagállamoknak emiatt nincs választási lehetőségük. A Bíróság az ACI Adam-ügyben megerősítette a korábban elmondottakat: „Az ilyen értelmezés megköveteli a 2001/29 irányelv 5. cikke (2) bekezdése *b*) pontjának olyan értelmezését, hogy a magáncélú másolásra vonatkozó kivétel *megtiltja a szerzői jog jogosultjai számára, hogy a többszörözés engedélyezésére vagy megtiltására vonatkozó kizárólagos jogukat érvényesítsék olyan személyekkel szemben, akik magáncélú másolatot készítenek műveikről*, mindazonáltal ezen értelmezéssel ellentétes az említett rendelkezés olyan értelmezése, amely szerint az a szerzői jog jogosultjai e jogának kifejezett korlátozásán túl előírja, hogy el kell viselniük jogaik magáncélú másolások készítését kísérő megsértését.”¹²³

Az EUB logikájának végiggondolásával egy látszólagos ellentmondásra is figyelmesek lehetünk. Ugyanis ha kivételként kezeljük a díjfizetési kötelezettség terhe mellett engedélykérést nélkülöző felhasználási cselekményeket, korlátozásként pedig azokat, amikor a jogosult

¹²¹ A szerzői jog területén ezek ritkák, Guibault a Berni Unió Egyezmény 11bis cikkének (2) bekezdését, illetve a 13. cikk (1) bekezdését hozza példának. Lásd: *Guibault*: i. m. (120), p. 25.

¹²² *Guibault*: i. m. (120), p. 20–21.

¹²³ ACI Adam-ítélet, 31. pont. Kiemelés a szerzőtől.

engedélyezési joga korlátozott mértékben fennmarad, az ingyenes és engedélykéréshez nem kötött cselekmények látszólag kívül rekednek a kivételek és korlátozások körén. Gyakorlatilag ez a legklasszikusabb szabad felhasználás, az idézés (és még sok más felhasználás) rendszertani helyének átgondolását jelenti. Azonban pusztán abból, hogy a méltányos díjazás az engedélyezési jog megszűnésének az ellentételezése, nem következik az, hogy ingyenes felhasználások bevezetéséről ne dönthetne a jogalkotó, az irányelv ugyanis az esetek többségében fakultatív jelleggel írja elő a díjazás bevezetését. Vagyis általánosítva, kivételként értelmezhető minden olyan felhasználás, amelyhez nem szükséges engedélykérés, függetlenül attól, hogy ennek fejében díjazás illeti-e meg a jogosultat.

A Copydan Bándkopi-ügyben, amennyiben a Bíróság követi a főtanácsnoki indítványban megfogalmazottakat, az eddig kifejtett elméletek pontosítását várhatjuk majd. A dán bíróság egyik kérdése ugyanis úgy hangzik, hogy összeegyeztethető-e az Infosoc-irányelvvvel az olyan tagállami jogszabály, amely díjazást biztosít a jogosultak számára olyan fájlok után, amelyeknél a többszörözést engedélyezték, és azért a fogyasztó fizet (például az online boltból származó engedélyezett tartalmak)?¹²⁴ A kérdéseket összefüggéseiben vizsgálva a tagállami bíróság inkább a többszörözés alapjául szolgáló fájl jogszerűségének vagy jogellenességének szempontjaival kapcsolatban kívánt választ kapni, Villalón főtanácsnok azonban az első pontot tágabb kontextusba helyezve a többszörözésre vonatkozó engedélyek és a magáncélú másolás közötti viszonyról fejtette ki álláspontját. Abból indul ki, hogy ugyanazért a felhasználási cselekményért a felhasználó ne fizessen kétszeresen díjazást, éppen ezért konklúziója szerint abban az esetben, ha megállapítható, hogy a jogosultak kifejezetten engedélyezték a védelem alatt álló művek magáncélú többszörözését, és ezért valamilyen díjat vagy más egyenértékű méltányos díjazást kell fizetni, úgy az Infosoc-irányelvben előírt méltányos díjazás már nem szedhető be.¹²⁵ Kérdés, hogy a Bíróság elfogadja-e a főtanácsnoki indítványnak ezen részét, és hasonló elvek mentén ad-e választ a dán bíróság kérdésére.

c) „*Compensation*” vs. „*remuneration*”

A magyar nyelvben nem szembetűnő terminológiai bizonytalanságok nehezítik a méltányos díjazás fogalmának pontos meghatározását. A Padawan-döntésben a főtanácsnok is utalt arra, hogy a spanyol szerzői jog részét képezte „remuneración” elnevezéssel a magáncélú másolás fejében fizetendő ellentételezés, amelyet az irányelv átültetését követően, annak szóhasználatát átvéve a „compensación” kifejezéssel illették. A két kifejezés egymás mellett létezését mi sem bizonyítja jobban annál, hogy a francia szerzői jogi terminológia

¹²⁴ A C-463/12. sz., a Copydan Bándkopi-ügyben előterjesztett első kérdés 1. pontja.

¹²⁵ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 57–68. pontja.

is a „rémunération” kifejezést használja, illetve ez a nemzetközi szerzői jog bevett szóhasználat is.¹²⁶

Az irányelv ettől eltérő fogalomalkotása tehát értelmezhető akként, hogy ez az önálló uniós szerzői jogi terminológia kialakítása érdekében tett megkülönböztetés, amely hűen tükrözi, hogy egy speciális uniós jogintézményről van szó. A „compensation” kifejezés ugyanis kompromisszumos megoldásként került elfogadásra, a kontinentális szerzői jogi hagyományokkal rendelkező tagállamok, valamint az Egyesült Királyság és Írország között a méltányos díjazás kérdésében meglévő ellentét feloldása érdekében született kifejezésről van szó.¹²⁷

Ezt támasztja alá az, az EUB által helyesen értelmezett körülmény is, hogy az irányelv szóban forgó rendelkezése a tagállami jogokra kifejezett utalást nem tartalmaz. Az EUB érvelését csak látszólag erősíti a SENA-üggyel¹²⁸ vont párhuzam, mivel ebben az ügyben az irányelvben szereplő, magyar nyelvre szintén „méltányos díjazásként” fordított „rémunération équitable” kifejezésről került megállapításra, hogy az uniós jog önálló fogalmát képezi. Így viszont az igényel további tisztázást, hogy a hasonló értelemben használt két fogalom között, amely mindkettő az uniós jog önálló fogalma, milyen különbségek fedezhetőek fel.

Ezt az ellentétet látszólag feloldja a Bíróság Luksan-ügyben hozott döntése. Kimondta ugyanis, hogy a szóhasználatbeli eltérés ellenére a „rémunération” kifejezéssel illetett díjazás fogalom célja is abban áll, hogy ellentételezést biztosítson a szerzők számára, mivel ez is a nekik okozott hátrány esetén kerül alkalmazásra.¹²⁹ Álláspontja szerint ráadásul az Infosoc-irányelv elfogadásakor az uniós jogalkotó megtartotta a szellemi tulajdon védelmének a korábbi irányelvek keretében kidolgozott különböző fogalmait, amennyiben nem rendelkezett kifejezetten eltérően.¹³⁰

Ilyen kifejezett eltérést ugyan nem találunk a szövegben, az a körülmény, hogy a kontinentális és az angolszász típusú szerzői jogi rendszerrel bíró országok nem tekintették kölcsönösen elfogadható kifejezésnek a korábban bevett „rémunération”,¹³¹ a két fogalom közötti egyenlőségjel megkérdőjelezéséhez vezet. Másrészt pedig az irányelv elfogadásakor az olasz „compenso” szóval jelölték a „méltányos díjazást”. Ezt fordították angolra és franciára is a „compensation” szóval, ami viszont nem feleltethető meg az olasz kártérítési ter-

¹²⁶ Az irodalmi és a művészeti művek védelméről szóló, 1886. szeptember 9-i Berni Egyezmény Párizsban, az 1971. évi július hó 24. napján felülvizsgált szövege, 11bis cikk (2) bekezdés és 13. cikk (1) bekezdés. Kihirdette: 1975. évi 4. törvényerejű rendelet.

¹²⁷ *Silke von Lewinski, Michel M Walter: European Copyright Law. A Commentary.* Oxford University Press, Oxford, 2010, p. 1028.

¹²⁸ A C-245/00. sz., a SENA-ügyben 2003. február 6-án hozott ítélet.

¹²⁹ Luksan-ítélet, 103. pont.

¹³⁰ Luksan-ítélet, 104. pont.

¹³¹ *Lewinski, Walter: i. m. (127), p. 1028.*

minológiában bevett „compensazione” fogalmának.¹³² Vagyis ez is arra utal, hogy az uniós jogalkotó egy teljesen új fogalmat kívánt bevezetni.

2. A méltányos díjazás meghatározásának egyes szempontjairól

Az irányelv 5. cikk (2) bekezdésének *b*) pontja alapján a méltányos díjazás meghatározásánál a műszaki intézkedések alkalmazását figyelembe kell venni. Ezt bővíti ki a (35) preambulumbekzdés annyival, hogy a jogosultat ért esetleges kár is figyelembe vehető. Az EUB ez utóbbi fogalommal a jogosultaknak okozott hátrány elnevezéssel rendkívül részletesen foglalkozott, emiatt előzi meg az elemzése a határos műszaki intézkedéseket.

a) A jogosultaknak okozott hátrány

A hátrány fogalmának nehéz meghatározhatósága

A Bíróság a Padawan-döntésben a jogosultnak okozott hátrányhoz mint egyetlen körülményhez kapcsolta a díj megállapítását. Az EUB az irányelv (35) preambulumbekzdésétől eltért, ez ugyanis az „esetleges kárt” a díjazás mértékének egyik, de nem kizárólagos szempontjaként határozta meg, míg az EUB az „okozott hátrányt” az egyetlen vizsgálandó szempontként tüntette fel. Bár a későbbi döntésekben a kár fogalmának meghatározása kicsit pontosabbá vált, azonban továbbra is kellően nem meghatározott fogalomról van szó, mivel többféle értelem tulajdonítható neki.

Ennek elemzéséhez az irányelv és az ítéletek szövegének különböző nyelvi változatait érdemes megvizsgálni. Összevetve ugyanis az általunk értett magyar, francia és angol nyelvű fordításokat, a magyarra „kárként”, „hátrányként”, sőt, „sérelemként” fordított fogalmak mindkét idegen nyelven azonos kifejezéssel szerepelnek: az „esetleges kár” fogalma franciául „préjudice potentiel”, angolul „possible harm”, a szerzőknek okozott hátrány pedig „préjudice causé”, illetve „harm caused”. Az eltérő szóhasználatból pedig eltérő értelmezések fakadnak, ami szükségképpen megnehezíti a fogalom EUB által megkívánt egységes értelmezését.

A francia jogirodalomban a „méltányos díjazásnak” a kár fogalmához kötése a jellemző, ebben az értelmezésben a célja a kár megtérítése.¹³³ A helyes értelmezéshez azonban a kártérítési terminológiánál tágabb kontextusba kell helyezni a „méltányos díjazás” fogalmának elemzését. A Padawan-ügyben a főtanácsnok kiemelte, hogy a „méltányos díjazásnak” nem célja a jogosultak kártalanítása a művek és szomszédos jogi teljesítmények tiltott többszörö-

¹³² *Agnès Lucas-Schloetter*: La rémunération pour copie privée dans la tournement (1er partie). *Légipresse*, 2013. 310. sz., p. 598.

¹³³ *Laure Marino*: La (discutable) logique de la redevance pour copie privée. *La Semaine Juridique Édition Générale*, 2010. 50. sz., e-verzió, 23. bekezdés. *Nicolas Binctin*: La rigueur risquée (Commentaire CJUE, 21 oct. 2010, aff. C-467/08). *Communication Commerce électronique*, 2011. 1. sz., e-verzió, 4. pont.

zésével összefüggő illegális cselekmények miatt.¹³⁴ Hasonló álláspontra helyezkedett a magyar Alkotmánybíróság is. Az „üreskazetta-jogdíjat” vizsgáló határozatában az AB akként fogalmazott, hogy „... nem egy jogellenesen okozott kár kompenzálását célzó kártérítésről, hanem jogszerűen okozott vagyoni hátrány kiegyenlítéséről van szó ...”¹³⁵

Az angolszász jogirodalomban viszont fellelhető olyan álláspont, amely a „harm” fogalmának bizonytalanságára, nehéz meghatározhatóságára utal.¹³⁶ A magyar nyelvű változatban szereplő „hátrány” mibenléte sem határozható meg egyértelműen. Ha a kártérítési terminológiát vesszük alapul, akkor elmaradt haszonként/vagy a ténylegesen bekövetkezett kárként lehetne definiálni. Amennyiben a szerzői jog oldaláról közelítjük meg a problémát, akkor a „hátrány” abban áll, hogy a jogosult nem gyakorolhatja kizárólagos engedélyezési jogát. Gazdasági szempontú megközelítésben pedig a jogosultak oldalán az eredeti példányok megvásárlásának hiányában keletkező jövedelem kiesését is a „hátrány” fogalma alá kell vonni.

Az EUB tehát szűkítő jogértelmezéssel egy bizonytalan fogalomhoz mint egyetlen kritériumhoz rendelte a „méltányos díjazás” megfizetésének szükségességét annak ellenére, hogy az irányelv (35) preambulumbekzdése ezt alkalmazható, nem pedig alkalmazandó szempontként említi. A szakirodalomban ismert olyan álláspont, mely szerint az EUB ezzel *contra legem* jogértelmezést alkalmazott, mivel az irányelv nem írja elő a „méltányos díjazás” ilyen szűken vett értelmezését.¹³⁷

A hátrány fogalmának pontosítása

Ehelyütt ismét utalni kell a VG Wort-ügyben a kivételek és korlátozások kapcsán elmondottakra. Ebből ugyanis világosan az a következtetés vonható le, hogy a jogosultat azért éri sérelem, mert nem gyakorolhatja a kizárólagos engedélyezési jogból fakadó jogait. A Bíróság tehát a magáncélú többszörözés kapcsán ebben a későbbi döntésben egyértelműen a szerzői jogi értelmezés mellett tette le a voksát.

A hátrány fogalmának további pontosítása az ACI Adam-ügyben történt meg annak megvizsgálásával, hogy a jogellenes forrásból származó művek után a méltányos díjazás beszédhető-e. Már a Padawan-ügyben is utalt arra a főtanácsnok, hogy a méltányos díjazás nem szolgálhat a jogellenes forrásból származó másolatok utáni kompenzációra,¹³⁸ a Bíróság ekkor azonban még érdemben nem tárgyalta ezt a szenzitív kérdést. A tagállamok ebben a kérdésben sem képviseltek egységes álláspontot az irányelv átültetésénél. Mind-

¹³⁴ A C-467/08. sz. Padawan-ügyben Verica Trstenjak 2010. május 11. napján ismertetett indítványa, 78. pont.

¹³⁵ 124/B/2004. (IX. 11.) AB határozat, ABH 2007, 1601, p. 1605.

¹³⁶ *Stavroula Karapapa*: A copyright exception for private copying in the United Kingdom. *European Intellectual Property Review*, 2013. 3. sz., p. 131.

¹³⁷ *Lucas-Schloetter*: i. m. (132), p. 598.

¹³⁸ A Padawan-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 78. pont.

össze hét tagállam nevesítette külön a forrás jogszerűségének követelményét.¹³⁹ Hollandia ezzel szemben például a magáncélú másolás szélesebb körű, nem jogszerű forrásból történő alkalmazását követelte meg, jórészt praktikussági, illetve gazdasági szempontok miatt. Más tagállamokban, ahogyan Magyarországon is, kifejezett törvényi rendelkezés hiányában egyéb jogelvek segítségével hívásával vezethető le magáncélú másolás esetében a jogszerű forrás követelménye. A magyar szerzői jog vonatkozásában irányadónak tekinthető SZJSZT-17/2006 számú szakvélemény a háromlépcsős teszt részletes elemzése után kategorikusan elutasítja, hogy a többszörözésre jogszerűtlen forrásból is sor kerülhessen.¹⁴⁰

Mind a főtanácsnok, mind a Bíróság utal arra, hogy a hátrány megítélésénél a jogszerű forrás dilemmájának feloldása csak a háromlépcsős teszttel összefüggésben lehetséges. Villalón főtanácsnok az ACI Adam-ügyben kijelenti azt, hogy az irányelvet akként kell értelmezni, hogy a magáncélú másolás kivétele csak a szerzői vagy szomszédos jogi védelem alatt álló művek vagy teljesítmények jogszerű forrásból történő többszörözésére vonatkozik.¹⁴¹ Kifejti azt is, hogy a magáncélú másolás után járó díjazás jelenlegi koncepciója nem alkalmas a „jogosultnak abból következő elmaradt hasznának megfelelő kompenzálására, hogy műveiket és védelem alatt álló teljesítményeiket erőteljesen terjesztik az interneten, ezzel megsértve kizárólagos többszörözési, nyilvánosságához közvetítési, illetve terjesztési jogukat.”¹⁴²

A Bíróság mindenekelőtt leszögezi azt, hogy az engedélyezési jogának megszűnése nem jár azzal, hogy el kellene viselniük jogaik magáncélú másolások készítését követő megsértését,¹⁴³ vagyis a nem jogszerű forrásból származó másolás megengedése a szerzői jog jogosultjának indokolatlan károsulását eredményezheti.¹⁴⁴ Ráadásul ez „elősegíti a hamis, illetve hamisított művek terjesztését, szükségszerűen csökkentve ezáltal a védelem alatt álló művekkel kapcsolatos jogi ügyleteket, és ekképpen sérelmesek azok rendes felhasználására.”¹⁴⁵ A háromlépcsős teszt elemzése azonban nem teljes, mivel az első lépcsőt, nevezetesen azt, hogy a magáncélú másolásnak különleges esetre kell vonatkoznia, az ítélet nem említi. Ez vagy véletlen mulasztást jelöl, vagy pedig az EUB eleve olyannak minősítette a felhasználást, amely az első lépcső előírásainak megfelel. Ennek vizsgálata helyett a Bíróság kiegészíti ezt a kritériumrendszert, amennyiben a belső piac működésének zavartalanságát is érvelésének központi kérdésévé teszi. Az EUB álláspontja alapján ugyanis a belső piac megfelelő működését veszélyeztetné, ha a tagállamoknak lehetőségük lenne elfogadni olyan

¹³⁹ *Westkamp*: i. m. (109), p. 20.

¹⁴⁰ SZJSZT-17/2006.

¹⁴¹ A C-435/12. sz. ACI Adam-ügyben Pedro Cruz Villalón főtanácsnok 2014. január 9-én ismertetett indítványa, 79. pont.

¹⁴² Az ACI Adam-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 76. pont.

¹⁴³ ACI Adam-ítélet, 31. pont.

¹⁴⁴ ACI Adam-ítélet, 40. pont.

¹⁴⁵ ACI Adam-ítélet, 39. pont.

jogszabályt, amely lehetővé teszi, hogy a magáncélú többszörözésre jogellenes forrásból is sor kerülhessen.¹⁴⁶

Következtetésképp a magáncélú másolás jogintézménye nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor a többszörözésre nem jogszerű forrásból kerül sor.¹⁴⁷ Ezek tehát nem érthetők bele a jogosultnak okozott hátrány fogalmába, következésképp a méltányos díjazás meghatározásánál sem lehet figyelembe venni.

A Copydan Bándkopi-ügy ebben a kérdésben is várhatóan pontosítani fogja az eddigi joggyakorlatot, mivel a dán bíróság rákérdez a kifejezetten a jogellenes forrásból többszörözött művek után előírható méltányos díjazásra is. A főtanácsnoki véleményből egyelőre az tűnik ki, hogy mivel az alapügyben eljáró bíróság nem pontosította, hogy mit ért „jogellenes forrás” alatt, a kérdésre nem adható válasz.¹⁴⁸

A jogellenes forrás kérdésén túl felvetődött a harmadik személyhez „tartozó” forrásokból származó többszörözés problémája is. A főtanácsnok ebben az esetben is úgy ítélte meg, hogy az életbeli helyzetek változatossága miatt pontosítás és különbségtétel nélkül egyetlen és egységes válasz nem adható a kérdésre.¹⁴⁹

Mindkét eset kapcsán hangsúlyozandó, hogy ez a főtanácsnok véleménye, éppen ezért részletekbe menő elemzésbe és az érvelés következményeinek levonására a Bíróság ítéletét követően kerülhet sor.

A hátrányt okozó személy

A jogosultaknak hátrányt okozó személy a magáncélú másolást elvégző természetes személy. Ő ugyanis az, aki a magáncélú többszörözés felhasználási cselekményét elvégzi. A Bíróság rámutatott azonban arra is, hogy ezeknek a személyeknek az egyedi azonosítása nehézséget jelenthet, illetve az általuk okozott hátrány mértéke egyedileg minimális.¹⁵⁰ Vagyis praktikus okokból a Bíróság jóváhagyta olyan tagállami rendszerek létezését, ahol a díj beszedésére kötelezett személy az üres hordozók gyártója vagy forgalmazója abban az esetben, amennyiben a díj mértékét továbbhárítja a végső felhasználó természetes személyre.¹⁵¹

A gyakorlatban a tagállamok kizárólag ezt a megoldást választva ültették át az irányelvet.¹⁵² Nem ez az egyetlen módja azonban a jogosultaknak járó díjazás megfizetésének. Spa-

¹⁴⁶ ACI Adam-ítélet, 35. pont.

¹⁴⁷ ACI Adam-ítélet, 41. pont.

¹⁴⁸ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 81–85. pontja. Hasonló kritika az ACI Adam-üggyel kapcsolatban a Bíróság szemére is vethető. Erről lásd részletesen: *Mezei Péter, Hajdú Dóra: Az ACI Adam BV és társai kontra Stichting de Thuis kopie és társa ügy. Az Európai Unió Bíróságának döntése a jogellenes forrásból történő másolatkészítés után fizetendő jogdíjak egyes kérdéseiről. Európai Jog, 2014. 5. sz., p. 33–47.*

¹⁴⁹ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 94. pontja.

¹⁵⁰ Padawan-ítélet, 46. pont.

¹⁵¹ Padawan-ítélet, 50. pont.

¹⁵² *Westkamp*: i. m. (109).

nyolország a Padawan-döntést követően teljes mértékben átalakította díjrendszerét, így ezt 2012-től a központi költségvetésből finanszírozzák.¹⁵³ Olyan rendszer viszont, amelyben a végfelhasználók közvetlenül fizetik meg a díjat, a Bíróság által említett okok miatt gyakorlatilag kivitelezhetetlennek tűnik.

Ezzel összefüggésben megemlítendő, hogy a Copydan Bándkopi-ügyben előzetes döntéshozatalra feltejt egyik kérdés éppen a minimális hátrány fogalmának a pontosítására vonatkozik. Ezzel összefüggésben a Bíróság feltehetően ismét foglalkozni fog a méltányos díjazás beszédésével kapcsolatos lehetséges megoldások Infosoc-irányelvvel való összhangjával. A főtanácsnok álláspontja szerint a méltányos díjazás annak ellenére beszédhető, hogy a mobiltelefonokban használt memóriakártyákra történő másolás a jogosultaknak csak minimális hátrányt okoz.¹⁵⁴

A minimális hátrány szerepének körüljárása azért is lényeges, mert – mint láttuk – a fogalom nemcsak a hátrányt okozó személy, hanem a használt hordozó szempontjából is vizsgálható. Ebben a kontextusban merül fel az a kérdés, hogy a méltányos díjazásnak az egyes eszközök által konkrétan okozott hátrányt kell-e kompenzálnia, vagy a rendszer egészének kell a kompenzációt megvalósítania.¹⁵⁵ Az Európa-szerte változatos hordozókra kivetett különböző mértékű díjak a szakirodalomban ismert álláspont szerint ez utóbbi értelmezés elfogadása felé mutatnak.¹⁵⁶ Véleményünk szerint a minimális hátrány fogalmának általánosságban az üres hordozókra való vonatkoztatása is ezt az értelmezést támasztja alá. Ez nem zárja ki azt, hogy egyes esetekben bizonyos jogosultakra levetítve meghatározott hordozóra történő másolás ne haladhatná meg a minimális hátrány mértékét. A jelenlegi általánydíjrendszer lényege viszont nem az egyedi érdeksérelmek ellentételezésén, hanem egy ösztársadalmilag jelentős jelenség rendszerszintű kompenzálásán alapszik, vagyis figyelmen kívül marad az, hogy az adott felhasználó által adott hordozóra végzett többszörözés ténylegesen mekkora hátrányt okoz a jogosultaknak. A főtanácsnok által adott elemzés is ezt az értelmezést támasztja alá.

Bár azt is elismerte a Bíróság, hogy az egyedi felhasználók nehezen azonosíthatók, a díj-fizetés alapjául szolgáló egyik kritériumot mégis valamilyen módon a természetes személyek azonosításához köti. Pontosításra került ugyanis, hogy a hátrány ott keletkezik, ahol az azt okozó természetes személy lakóhellyel rendelkezik.¹⁵⁷ Vagyis a belső piacot érintő kérdések esetében annak a tagállamnak keletkezik eredménykötelme arra, hogy a díjat a jogosultak számára biztosítsa, amelyekben a természetes személy lakóhelye található. En-

¹⁵³ *Asunción Esteve Pardo, Agnès Lucas-Schloetter*: Compensation for private copying in Europe: recent developments in France, Germany and Spain. *European Intellectual Property Review*, 35. évf. 8. sz., 2013, p. 468.

¹⁵⁴ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertett főtanácsnoki indítvány 97–101. pontja.

¹⁵⁵ *Visegrad Investments*: i. m. (105), p. 63.

¹⁵⁶ *Visegrad Investments*: i. m. (105), p. 63.

¹⁵⁷ *Opus-ítélet*, 35. pont.

nek a tételnek a határokon átívelő kereskedelmi ügyletek vonatkozásában van relevanciája. Fontos kérdés ugyanis, hogyan hozható közös platformra a belső piac működése a szerzői jog territorialitásából adódó díjfizetési mechanizmusokkal. Ezt az a körülmény is nehezíti, hogy a tagállamok nem koherensen ültették át az irányelvet, illetve néhány tagállam egyáltalán nem is ültette át a magáncélú másolásra vonatkozó rendelkezéseket.

A díjakra vonatkozó eddigi joggyakorlatban ez talán az egyetlen olyan pont, ahol a főtanácsnok álláspontja és a Bíróság véleménye markánsan eltér egymástól. Az Opus-ügyben eljáró Jääskinen főtanácsnok a Bíróságnál pragmatikusabb megközelítésben érvelt, hangsúlyozva a tagállamokon átívelő kereskedelmi ügyletek követéséből és az irányelv implementálásának különbözőségeiből fakadó nehézségeket. A főtanácsnok ugyanis kategorikusan kijelentette azt, hogy „véleményem szerint a 2001/29 irányelv nem követeli meg, hogy a különböző tagállamokat érintő *valamennyi*, távollévők között kötött szerződés esetén méltányos díjazást kelljen fizetni, különösen, mivel ezek olyan tagállamok vevőit is célozhatják, amelyek nem engedélyezik a magáncélú többszörözést”.¹⁵⁸ Álláspontja szerint a díjigény következetes érvényesítése a belső piac torzulásával járna, ugyanis gyakorlati nehézségeket okoz minden olyan vállalkozás azonosítása, amely külföldi vevőknek értékesít üres adathordozókat, a vállalkozások között éppen ezért csak önkényes megkülönböztetést lehetne tenni a díjfizetés szempontjából.¹⁵⁹ Ráadásul hangsúlyozza azt is, hogy több tényezőnek köszönhetően (nyelvi akadályok, magasabb szállítási költségek stb.) a fogyasztók csak korlátozott számú esetben fognak más tagállamban székhellyel rendelkező vállalkozásoktól vásárolni.¹⁶⁰ Ezeknek a minimális összegeknek a beszedése pedig szintén gyakorlati nehézségekbe ütközik.¹⁶¹ Vagyis a főtanácsnok azt hangsúlyozza, hogy valamely másik tagállamban székhellyel rendelkező vállalkozás csak akkor köteles a méltányos díjazás megfizetésére, ha kifejezetten a kérdést előterjesztő bíróság tagállamában élő fogyasztókat célozza meg.¹⁶²

A Bíróság ezzel ellentétes álláspontot képviselve azon az elven áll, hogy a felhasználók és a jogosultak érdekei közötti egyensúly azt feltételezi, hogy a díjat minden felhasználási cselekmény után meg kell fizetni. Vagyis a Bíróság elutasítja az online webáruházak tevékenységi területük szerinti megkülönböztetését. A kérdés tisztázásához tartozik annak meghatározása, hogy a hátrány bekövetkezésének helye a felhasználó lakóhelye, vagyis a méltányos díjazás megfizetését ennek a tagállamnak kell biztosítania.

¹⁵⁸ A C-462/09. sz. Opus-ügyben N. Jääskinen főtanácsnok 2011. március 10-én ismertetett indítványa, 46. pont.

¹⁵⁹ Az Opus-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 47. pont.

¹⁶⁰ Az Opus-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 48. pont.

¹⁶¹ Az Opus-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 48. pont.

¹⁶² Az Opus-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 51. pont.

Ez az érvelés a joghatósági kérdéseket rendező 44/2001 tanácsi rendelet¹⁶³ elveire épül, azonban a szerzői jogi logikát nem feltétlenül tükrözi. Ez utóbbi ugyanis a felhasználás-díjfizetés értékpárján alapszik, ami alapesetben független a felhasználó lakóhelyétől. Való igaz, hogy az esetek többségében a felhasználó lakóhelye a felhasználás helyével azonos, illetve ennek köszönhetően azonosíthatóak be azok az esetek, amelyekben a kereskedő nem kizárólag a székhelye szerinti tagállam területén értékesít üres hordozókat. Mindez azonban csak az online kereskedelem esetén érvényesül maradéktalanul. A belső piaci négy szabadság egyike, a személyek szabad áramlása azonban (igaz, feltehetőleg nem számottevő mértékben) csorbítja ennek az alapelvnek a teljes érvényesülését. Ugyanis a fogyasztó lakóhelye és egyben a felhasználás helye a hagyományos, személyesen történő kereskedelmi ügyletek esetében eltérhet a vásárlás helye szerinti tagállamtól. Ezekben az esetekben pedig a szállítási cím alapján sem következtethetünk erre az eltérésre, így pedig a díj nem a fogyasztó lakóhelye szerinti tagállamban kerül megfizetésre. A Bíróság által az online környezetre értelmezett, távollévők között kötött kereskedelmi ügyletek esetében alkalmazott alapelv tehát az offline térben sérül. Ezeknek az eseteknek egy részében pedig a felhasználás helye szerinti logika sem érvényesül, amennyiben a vásárlás és a szerzői jogilag releváns felhasználás más tagállamban történik meg.

A lényeg viszont e pontatlanságok mellett is abban áll, hogy a díjat valamelyik tagállamban mindenképpen meg kell fizetni. A Bíróság kategorikusan kijelentette, hogy abban az esetben, ha a díj nem került megfizetésre egyik tagállamban sem, a hatóságoknak, különösen a nemzeti bíróságoknak a feladata a nemzeti jogszabály olyan értelmezése, hogy a díjat meg lehessen fizetni.¹⁶⁴

Emellett viszont megoldást kell találni arra az esetre is, ha a kereskedő a díjat megfizette a székhelye szerinti tagállamban, azonban a Bíróság logikája szerint a végfelhasználó lakóhelye szerinti tagállam is ennek a megfizetésére kötelezi. A kettős díjfizetés ugyanazért a felhasználási cselekményért nem fér össze sem a szerzői jog, sem pedig a belső piac működésének a logikájával. Az Amazon-ügy jelentősége ennek a kérdésnek a tisztázásában áll, azonban már Jääskinen főtanácsnok is kiemelte ezt a problémát az Opus-ügyben, rögzítve, hogy „egy vállalkozás nem kötelezhető a méltányos díjazás megfizetésére, ha azt valamely másik tagállamban már megfizette”.¹⁶⁵ Ez a javaslat szintén beleilleszkedik a főtanácsnok pragmatikusabb megközelítésébe, amely a díjak beszedésének és felosztásának minél egyszerűbb mechanizmusát tartja szem előtt. Ez az érvelés ugyanis figyelmen kívül hagyja, hogy az üres hordozók megvásárlásának a helye nem feltétlenül esik egybe a fogyasztó lakóhelyével vagy a felhasználás helyével.

¹⁶³ A Tanács 44/2001/EK rendelete (2000. december 22.) a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról.

¹⁶⁴ Opus-ítélet, 39. pont.

¹⁶⁵ Az Opus-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány, 55. pont.

A Bíróság Amazon-ügyben adott válasza jóváhagyja a díjak visszatérítésének a rendszerét, ami a gyakorlatban a közös jogkezelő szervezetek közötti szorosabb koordináció igényét teremti meg.¹⁶⁶ A döntés elfogadhatónak tartja a díjfizetés természetes személyek és vállalkozások közötti különbségtétel nélküli előírását, ha az adott tagállam rendelkezik a díj visszatérítéséről. Ehhez azonban több feltételnek is meg kell felelnie: gyakorlati nehézségeknek kell indokolniuk a méltányos díjazás finanszírozásának ilyen rendszerét, a visszatérítéshez való jognak ténylegesnek kell lennie, és a tagállam nem teheti túl nehézé a díj megtérítését.¹⁶⁷

b) A hatásos műszaki intézkedések szerepe a díj megállapításánál

A hatásos műszaki intézkedések meglétét vagy hiányát az Infosoc-irányelv 5. cikk (2) bekezdés *b)* pontja maga teszi a díjazás megállapításának egyik tényezőjévé. A műszaki intézkedések definíciója az irányelv 6. cikk (3) bekezdésében olvasható, amely minden olyan technológiát, eszközt vagy alkatrészt jelent, amely rendes működés során alapvetően arra szolgál, hogy a művek és más, jogi védelem alatt álló teljesítmények tekintetében megelőzze, illetve megakadályozza a jogszabályban meghatározott jogosultak által nem engedélyezett cselekményeket. A műszaki intézkedés akkor minősül „hatásosnak”, ha a jogi védelem alatt álló mű vagy más teljesítmény felhasználását a jogosult valamely hozzáférés-ellenőrzési vagy védelmet nyújtó eljárással – így például kódolással, titkosítással, illetve a mű vagy más teljesítmény egyéb átalakításával – vagy olyan másolatkészítést ellenőrző mechanizmus útján ellenőrzi, amely a védelem célját megvalósítja.

Az EUB-nek elsősorban a VG Wort-ügy kapcsán nyílt alkalma megvizsgálni a hatásos műszaki intézkedéseknek a díj meghatározásában betöltött szerepét. Ezt alapvetően két szintre elkülönítve tette meg: egyfelől a méltányos díjazáshoz való jog fennállásával, majd pedig a díjazás mértékével kapcsolatban tett megállapításokat. Figyelemmel ezen eszközök alkalmazásának önkéntes jellegére a Bíróság úgy érvelt, hogy alkalmazásuk hiánya nem vonhatja maguk után a méltányos díjazásra való igény megszűnését.¹⁶⁸ A tagállam azonban a méltányos díjazás konkrét szintjét függővé teheti ezeknek az eszközöknek az alkalmazásától annak érdekében, hogy ezek használatát elősegítse a jogosultak körében.¹⁶⁹

Az ACI Adam-ügy ezt az elvet gyakorlatilag nem fejlesztette tovább, hiszen mindössze azt állapította meg, hogy a többszörözés forrásával kapcsolatos nemzeti jogszabály irányelvvel

¹⁶⁶ Ismert olyan lengyel bírósági döntés, amely azt állapította meg, hogy a magáncélú többszörözésre tekintettel előírt lengyel díjat (üreshordozó- és reprográfiai díj) nem kell megfizetni abban az esetben, ha egy hasonló díj azonos javak tekintetében már megfizetésre került egy másik EU-tagállamban. Lásd: *Janusz Piotr Koliczy, Przemysław Dominik Antas: Copyright levies imposed on production and import of reprographic equipment not due where analogous levies have been already paid in another EU Member State: Polish Court of Appeal Judgment in Wrocław of February 21, 2012 (I ACa 11/12)*. *European Intellectual Property Review*, 2012. 10. sz., p. 732–737.

¹⁶⁷ Amazon-ítélet, 31–33. pont.

¹⁶⁸ VG Wort-ítélet, 57. pont.

¹⁶⁹ VG Wort-ítélet, 58. pont.

való összeegyeztethetőségének a vizsgálata független attól, hogy nem létezik olyan hatásos műszaki intézkedés, amellyel az ilyen többszörözések ellen küzdeni lehetne.¹⁷⁰ A Copydan Bándkopi-ügyben a kérdés ismét felvetődött, ám a főtanácsnok a VG Wort-ügyben tett megkülönböztetés megismétlésén kívül egyéb érdemi választ nem adott.¹⁷¹

3. A méltányos díjazással terhelhető eszközök, adathordozók

A Padawan-ügyben a bíróság objektív kritériumot állapított meg a díjfizetés alapjául, mivel az üres hordozók magáncélú másolás elkészítésére való pusztán alkalmassága díjfizetést keletkeztet.¹⁷² Ebből következően tehát nem kell vizsgálni azt, hogy a hordozókat ténylegesen magáncélú másolásra használták-e: mindegy, hogy saját művek, közkinccsé vált művek, jogellenes vagy jogszerű forrásból származó művek többszörözése történik meg a hordozón.¹⁷³

A Bíróság tulajdonképpen igazolta az átalánydíjak alkalmazhatóságát. Ez „[m]űködését tekintve egyfajta kötelező felelősségbiztosításhoz hasonlítható, ahol bizonyos eszköz vásárlói, használói azért (a ténylegesen nem biztos, hogy bekövetkező) lehetőségért fizetnek, hogy a megvásárolt eszköz révén szerzői jogi védelem alatt álló művet fognak felhasználni.”¹⁷⁴ Ez a gondolkodásmód nem idegen a szerzői jog logikájától, ugyanis maga a felhasználási engedély is a felhasználás lehetőségét hordozza magában. Ennek megfelelően a tagállamok a számukra biztosított rendkívül széles mérlegelési jogkörön belül szabadon határozhatják meg azt, hogy a hordozóknak mely körét terhelik díjfizetéssel. A felhasználási módok miatti különbségtétel azonban nem feltétlenül áll összhangban az átalánydíjrendszerrel. Sőt, ily módon előrevetíthető, hogy a felhasználók egyéb esetekben is hivatkozni fognak a díj megfizetésének megkülönböztetésmentes mivoltára, szétszabdalva így a tagállamok többségében fennálló rendszert.¹⁷⁵ Az első ilyen esetre nem is kellett sokáig várni. Az ACI Adam-ügy jelentősége azért is nagy, mert a Bíróság az átalánydíjak alkalmazásának megtörése mellett érvelt a többszörözés forrása szerinti distinkció bevezetésével.

A díjjal terhelt hordozókat a tagállamok viszonylag széles skálán határozzák meg. Így általában kiterjednek az elavult, mára már alig használt hordozókra (audiokazetta), az egyszerű írható optikai lemezekre (CD-R, DVD-R), az újraírható üres hordozókra (háttértároló)

¹⁷⁰ ACI Adam-ítélet, 45–46. pont.

¹⁷¹ A Copydan Bándkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 79. pontja.

¹⁷² *Enrico Bonadio, Carlo Maria Cantore: The ECJ Rules on the Private Copying Levy: Padawan SL v Sociedad General de Autores y Editores (SGAE) (C-467/08)*. *European Intellectual Property Review*, 2011. 4. sz., p. 262.

¹⁷³ *Christophe Caron: La rémunération pour copie privée en droit communautaire*. *Communication Commerce électronique*, 2011. 1. sz., elektronikus verzió, 6. bekezdés.

¹⁷⁴ *Dr. Fodor Klaudia Franciska: A digitális magáncélú másolat kompenzációjának lehetőségei*. *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 4. (114.) évf. 4. sz., 2009. augusztus, p. 81.

¹⁷⁵ *Gemma Minero: Fair compensation for the private copying exception: private use versus professional use*. *European Intellectual Property Review*, 33. évf. 7. sz., 2011, p. 469.

lók), set-top boxokra, üreshordozó-kapacitással rendelkező eszközökre (pl. tablet) és telefonokra,¹⁷⁶ egyes esetekben a számítógépekbe beépített merevlemezekre is.¹⁷⁷ Európában a legszélesebb tarifarendszert Franciaország vezette be.¹⁷⁸

Az olyan digitális adathordozók viszont problémásak az átalánydíj szempontjából, amelyek fő funkciója nem a magáncélú másolatok elkészítése, de erre a célra is alkalmasak, mint az okostelefonokban megtalálható memóriakártyák.¹⁷⁹ Körültekintő mérlegelést igényel annak eldöntése, hogy az ilyen eszközök után is fennálljon-e a díjfizetési kötelezettség. Bizonyos tagállamok ezekre is kiterjesztették a díjat a felhasználási szokásokra való tekintettel. Ugyanis a felhasználók egy része ezeket az eszközöket magáncélú többszörözésre is használja. Ráadásul a Padawan-ügyben kimunkált formula alapján ezekre a hordozókra is kiterjeszhető a díjfizetés, mivel másolatkészítésre alkalmasak. A Copydan Bándkopi-ügyben felvetődött a különbségtétel kérdése arra való hivatkozással, hogy ezen eszközök elsődleges vagy legfontosabb célja mégsem a többszörözésben rejlik. A főtanácsnok a hordozók alkalmassága alapján viszont az Infosoc-irányelvvel összeegyeztethetőnek tartja a díj beszedését ezek után is.

A Bíróság esetjogában eddig nem merült fel, ám egyre többen a felhő alapú szolgáltatások után is díjat kívánnak érvényesíteni. Ez a problémafelvetés alkalmas a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak kérdésének az újragondolására. Ugyanis a technológia, vagyis önmagában a szoftver nem jelent hordozót, amelyre tekintettel jelenleg a díjfizetés történik, hanem általában a mögötte fellelhető szerverparkokat kívánják a díjfizetéssel terhelni. Másrészt viszont ugyanahhoz a szoftverhez (szerverhez), közvetetten a felhőben lévő tartalmakhoz több olyan eszköz csatlakoztatható akár egy időben, amire tekintettel jelenleg is fennállhat a díjfizetési kötelezettség (számítógép, mobiltelefon, tablet stb.). Nem marginális vizsgálódási szempontról van azonban szó, ugyanis a technológiai fejlődés a mobilinternet-hálózatok sávszélességének rohamos fejlődésével és az ennek vételére alkalmas készülékek egyre népszerűbbé válásával bizonyos típusú adathordozók teljes eltűnését vázolja fel.

A másik nehézséget pedig a felhasználási célok elkülönítése adja. Az érvelés értelmezéséből az következik, hogy azok az eszközök, amelyeket kizárólag nem természetes személyek magáncélú másolástól eltérő célra használnak fel, nem tartoznak a „méltányos díjazás” hatálya alá. Egy ilyen alapvető különbségtételt a magyar szerzői jogi törvény is ismer, ugyanis a díjfizetés nem terjed ki a kizárólag olyan készülékekhez (pl. stúdióberendezéshez, diktafonhoz) használható kép- és hanghordozókra, amelyeket rendeltetésszerű felhasználás esetén

¹⁷⁶ Az Artisjus a közelmúltban terjesztette ki a díjfizetést a tabletekre is, amelyet a felhasználók erőteljesen kritizáltak.

¹⁷⁷ Visegrad Investments: i. m. (105), p. 19–27.

¹⁷⁸ Visegrad Investments, i. m. (105), p. 27.

¹⁷⁹ Stavroula Karapapa: Padawan v SGAE: a right to private copy? European Intellectual Property Review 33. évf. 4. sz., 2011, p. 256.

nem használnak művek, előadóművészi teljesítmények, illetve hangfelvételek másolatainak magáncélú készítésére.¹⁸⁰

Az adathordozók többsége (például a CD- és DVD-lemezek) azonban tipikusan olyan, amelyet természetes személyek magáncélú többszörözésre, illetve vállalkozások és egyéb szakmai szervezetek ettől eltérő célra egyaránt használhatnak. Gyakorlati problémákat vet fel a díj beszedése az ilyen adathordozók esetében. A Padawan-döntés ugyanis ezzel kapcsolatban kétfajta értelmezési mód lehetőségét veti fel: az egyik a vállalkozások és a szakmai szervezetek teljes mentesítése függetlenül az adathordozó típusától. A másik lehetséges értelmezés pedig a díj mértékének meghatározásánál figyelembe venni azt, hogy egyes hordozók egyaránt szolgálhatnak természetes személyek magáncélú másolataira, valamint vállalkozások és szakmai szervezetek ettől eltérő célra való használatára.¹⁸¹ A francia közös jogkezelő szervezetek ez utóbbi értelmezést tették magukévá, kiadott közleményükben hangsúlyozva a francia Code de la Propriété Intellectuelle összhangját a Padawan-döntéssel.¹⁸² Kérdés, hogy a jogosultak és a felhasználók érdekei közötti egyensúlyba belefér-e egy ilyen, a gyakorlatban könnyen kivitelezhető megoldás. A Bíróság, úgy tűnik, a szilárd dogmatikai alapokon nyugvó megoldások felé hajlik. A díjak mértékének egyszerű csökkentése pedig nem felel meg teljesen ennek a követelménynek, ugyanis továbbra sem teszi lehetővé az egzakt elhatárolást a természetes személyek és a vállalkozások által történő felhasználások között.

Ennek a különbségtételnek egyébként a jogosultak számára a legsúlyosabb lehetséges következménye nyilvánvalóan a kibúvó keresése a díj megfizetése alól. Ugyanis amennyiben a vállalkozás megveszi az adathordozót magáncélú másolástól eltérő használat céljából, a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjat nem kell megfizetnie. Ha viszont az adathordozót mégis természetes személy használja magáncélú másolat elkészítésére, a jogosultak elesnek az őket e címen megillető díjtól. Ez pedig ellentétes az irányelvben előírt „méltányos díjazás” követelményével, valamint a jogosultak és a felhasználók közötti érdekegyensúly megtartásának követelményével. Az EUB érvelésének következetes végiggondolásával tehát azt találjuk, hogy a Padawan-döntés rendelkezései egymással ellentétben állhatnak.

4. A felhasználási módok közötti különbségtétel

A Bíróság Padawan-ügyben adott értelmezése alapján a díj megfizetése csak abban az esetben írható elő, amennyiben az ténylegesen magáncélú másoláshoz kötődik. Az irányelv értelmezéséből az következik, hogy a méltányos díjazás csak a magáncélú másolás kivételének ellentételezése. Ennek két következménye lett: az egyik, hogy el kell választani a természetes

¹⁸⁰ Sztj. 20. § (3) bek.

¹⁸¹ *Jeanne Daleau*: Copie privée: contours de la notion de „compensation équitable”. CJUE 21 oct. 2010, C-467/08, Padawan. Dalloz actualité, 2010 november 15. Elektronikus verzió, 3–4. bekezdés.

¹⁸² http://www.sacem.fr/cms/home/la-sacem/derniers-communques_2/usages-pro-supports-assujettis-oct2010.

személyek által, magáncélú másolat készítésére szolgáló felhasználásokat a vállalkozások és egyéb szakmai szervezetek által végzett egyéb felhasználási módoktól. A másik felvetődő probléma pedig ennek a fordítottja, vagyis az a kérdés, hogy amennyiben magánszemélyek magáncélú többszörözéstől eltérő célra használják az üres hordozókat, abban az esetben kell-e díjat fizetni. Pontosítva a kérdést, idetartozik annak a meghatározása, hogy a természetes személy által jogellenes forrásból végzett többszörözési cselekmény után a díj beszédhető-e. Ez a két megkülönböztetés, különösen pedig a természetes személyek által végzett felhasználási cselekmények közötti különbségtétel alapjaiban rengeti meg a tagállamok többségében alkalmazott, átalánydíjra épülő rendszert.

a) Természetes személyek és vállalkozások általi felhasználás közötti különbségtétel

A Bíróság dogmatikailag helytálló különbségtétele pragmatikus szempontból problémákat okoz. A különbségtétel ugyanis az irányelv szövegének egyszerű nyelvtani-logikai értelmezéséből adódik, mivel a magáncélú másolás kedvezményezettjeként az irányelv egyértelműen a természetes személyeket jelöli meg.¹⁸³ Kérdéses, hogy milyen módon lehet elkülöníteni egymástól az egyes felhasználói köröket és az egyes felhasználási módokat.

Erre nézve többféle megoldási lehetőség is kínálkozik, attól is függően, hogy a kereskedelmi láncolat mely pontján álló személyt kívánjuk mentesíteni. Erre példaként szolgálhat a Copydan Båndkopi-ügy. Az ügy tanulsága szerint Dánia két pilléren álló rendszert állított fel, amely rendelkezik az előzetes mentesítésről, valamint az utólagos visszatérítéshez való jogról is. A dán jogalkotó által felállított rendszer érdekessége az előzetes döntéshozatalra terjesztett kérdésekből kiindulva, hogy az előzetes mentesítés akkor lehetséges, ha a szakmai szervezet a Copydan által vezetett nyilvántartásban szerepel.¹⁸⁴ Sajnos a főtanácsnok – arra hivatkozva, hogy az előzetes döntéshozatalra utaló határozat nem tartalmaz konkrét és pontos utasítást a mentesítés körülményeire vagy a részletszabályokra vonatkozóan – ezeknek a körülményeknek a mérlegelését a tagállami bíróságra hagyja.¹⁸⁵

A díjak utólagos visszatérítése kapcsán már fentebb említést tettünk az Amazon-ügyről, ismertettük ennek feltételeit. Megjegyzendő az is, hogy bár a magyar szerzői jogi törvényben erre vonatkozó kifejezett rendelkezést nem találunk, az Artisjus mégis módosította felosztási szabályzatát a Padawan-döntésben foglalt elvnek megfelelően. Ebben ugyanis az áll, hogy az üreshordozó-díj megfizetése alól mentesülhet az annak fizetésére kötelezett személy, ha hitelt érdemlően igazolja, hogy a mentesíteni kívánt üres hordozó nem kerül a szabad felhasználás keretében az Szjt. által másolat készítésére feljogosított személy birtokába, és azt

¹⁸³ A német gyakorlat megengedte a nem természetes személyek általi többszörözést bizonyos esetekben. Erről lásd: *Mezei Péter: A magáncélú szabad felhasználás a német szerzői jogban*. Acta Juridica et Politica, Tomus LXX., Fasc. 10., Szeged, 2007.

¹⁸⁴ A Copydan Båndkopi-ügyben előterjesztett hatodik kérdés.

¹⁸⁵ Copydan Båndkopi-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 109–112. pontja.

nyilvánvalóan és kizárólag az Sztj.-ben szabad felhasználássá nyilvánított másolatkészítéstől eltérő célra használják.¹⁸⁶

b) Megkülönböztetés a természetes személy általi felhasználások esetén

A fogyasztó szempontjából történő különbségtétel tulajdonképpen két további alesetet ölel fel. Az egyik az, amikor a természetes személy magáncélú másolástól eltérő célra használja a hordozókat. A másik pedig, amikor bár többszöröségi cselekmény történik, az nem jogszerű forrásból származik. Az első eset azt a választási lehetőséget járja körül, hogy a díj átalánydíj-jellegű-e, avagy konkrét felhasználásokhoz kötött. A másik probléma is ezzel függ össze, szlogenszerűen megfogalmazva annak a kérdésnek a tisztázása tartozik ide, hogy vajon a díjfizetés legalizálja-e a jogellenes forrásból történő többszörösítést, tipikusan a fájlcserét.

Az első esetben kérdés, hogy a természetes személy felhasználó visszakaphatja-e a befizetett díjat a felhasznált pendrive után,¹⁸⁷ amennyiben azt például a nyaraláson saját maga által készített fotók tárolására használja. Éppen ezzel példálózva szokták hevesen támadni a díjrendszert, a köztudatban ez valamiféle büntetésként, sarcként terjedt el. Akik kicsit képletesebben érvelnek, azok azt mondják, hogy az átalánydíj olyan, mintha vennének egy mozijegyet és utána mégsem mennének el megnézni a filmet. Azt azonban ezek az érvek figyelmen kívül hagyják, hogy a magánjogi gondolkodásmódtól sem idegen a hasonló logikára épülő konstrukciók megalkotása: gondoljunk itt például a gépjárműfelelősség-biztosításra vagy a különböző hálózatos szolgáltatók díjaira. Ráadásul az egyes felhasználások követése is szinte lehetetlen lenne, tekintettel arra, hogy azoknak a hordozóknak, amelyekre a díjfizetési kötelezettség kiterjed, jelentős része újraírható. Emiatt nem zárható ki annak a lehetősége, hogy a saját tartalmak törlését követően magáncélú másolatok elkészítésére használják az adott hordozót.

Álláspontunk szerint a Padawan-döntés érvelése ezt a különbségtételt kizárja, mivel az EUB nem a másolatok tényleges elkészítéséhez, hanem az adathordozók másolat készítésére való pusztán alkalmasságához mint megdönthetetlen vélelemhez kötötte a díjfizetést.

Ezt az értelmezést támasztja alá az SGAE-üggyel vont párhuzam is. Ennek az ügynek ugyanis az volt a lényege, hogy nyilvános felhasználás valósul-e meg azzal, ha a hotel fenntartója a szállodaszobában televíziókészüléket helyez el, és azon keresztül különböző televízió- és rádióműsorokat érzékelhet a kereskedelmi szálláshely igénybe vevője.¹⁸⁸ Az EUB igenlő választ adott a kérdésre, kifejtve, hogy „... a nyilvánosságához közvetítés fennállá-

¹⁸⁶ Az ARTISJUS Magyar Szerzői Jogvédő Iroda Egyesület közleménye a magáncélú másolásokról tekintettel megállapított üres hang- és képhordozó jogdíjakról (Ü14), 3.3.1. pont.

¹⁸⁷ Spanyolországban találunk erre példát: Sentencia del Juzgado de Primera Instancia n° 7 de Alcalá de Henrares, juicio verbal número 726/2004, valamint Sentencia de la Audiencia Provincial de Málaga, Rollo 267/2006.

¹⁸⁸ Faludi Gábor, *Grad-Gyenge Anikó: A nyilvánosságához közvetítési (előadási) jog értelmezése az Európai Bíróság gyakorlatában. Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 7. (117.) évf. 1. sz., 2012. február, p. 80.

sához elegendő, ha a művet úgy bocsátják a közönség rendelkezésére, hogy annak tagjai ahhoz hozzá tudjanak férni. Ebből adódóan, a Rafael és az Írország által állítottakkal ellentétben e tekintetben nem meghatározó, hogy azok a vendégek, akik nem kapcsolták be a televíziókészüléket, nem férhettek hozzá a művekhez.”¹⁸⁹

Vagyis az EUB joggyakorlatában nem példa nélküli, hogy a szerzői műhöz vagy szomszédos jogi teljesítményhez való hozzáférés lehetősége keletkezteti a díjfizetési kötelezettséget. Ezt a logikát fordította át az EUB a Padawan-ügyben releváns felhasználási cselekményre, és vonta le azt a következtetést, hogy az adathordozók magáncélú másolásra való pusztán alkalmassága megalapozza a díjfizetést. A szerzői jog alapelve ráadásul éppen az, hogy a jogosultat megillető díjat/jogdíjat a felhasználási engedély megadásáért cserében kell megfizetni, függetlenül a felhasználás tényleges megvalósulásától. Ez utóbbi a díj mértékének meghatározásánál bírhat jelentőséggel.

Az üreshordozó-díj tehát a tagállami rendszerekben abból a feltevésből táplálkozik, hogy a hordozót elsősorban magáncélú többszörözésre használják. Az egyedi felhasználások követése egyrészt nehézkes lenne a hordozók fizikai tulajdonságai miatt, másrészt pedig indokolatlan beavatkozást jelentene a felhasználó magánszférájába. Továbbá a Bíróság azon tételle, miszerint minimális hátrány nem keletkeztet díjfizetési kötelezettséget, visszafelé is igaz lehet. Az egyes hordozók árában ugyanis a díj nem feltétlenül jelent akkora összeget, amely miatt érdemes lenne egy adminisztratív procedúrának alávetnie magát a pénzt visszaigényelni kívánó felhasználónak. Az átalánydíjak alkalmazása természetesen nem zárja ki annak a lehetőségét, hogy egy reprezentatív felmérést követően a díjak mértékének meghatározásánál figyelembe vegyék a magáncélú másolástól eltérő felhasználások mértékét.

Az ACI Adam-ügyben ez a problémakör szofisztikáltabban jelenik meg annak érzékelésével, hogy a méltányos díjazás megfizetésénél a forrás jogszerűségét figyelembe kell venni.

Ebben a tekintetben is fel kell hívni a Szerzői Jogi Szakértő Testület már idézett szakvéleményét. A testület részletesen levezeti, hogy annak ellenére, hogy a jogellenes forrásból származó többszörözés a háromlépcsős teszt követelményeivel ütközik, a díjak átalánydíjként való meghatározása, és így kiterjesztése ezekre a felhasználási módokra is megengedhető. Részletesen megvizsgálva a díjigények arányos csökkentésének a lehetőségeit, azt a következtetést vonta le, hogy ezek alkalmazása szükséges. Ugyanis ily módon a jogszerűtlenül eljáró felhasználók nem kerülnének kedvezőbb helyzetbe, mint azok, akik jogszerű forrásból végzik a többszörözést. A díj megfizetése azonban nem legalizálná a kalózkodást, mivel a szerzői jogi jogosultak kárigényüket továbbra is érvényesíthetnék azzal a megkötéssel, hogy a befizetett díj összegét ebbe bele kellene számítani.¹⁹⁰

Az ACI Adam-ügyben a Bíróság ezzel ellentétes álláspontra helyezkedett. Azzal érvelt, hogy amennyiben a díjigény nem kerül csökkentésre a jogellenes forrásból származó több-

¹⁸⁹ SGAE-ítélet, 43. pont.

¹⁹⁰ SZJSZT-17/2006 sz. szakvélemény, 60. pont.

szörözések arányában, valamennyi felhasználó szükségképpen hátrányosan van érintve. Ily módon ugyanis a jogszerűen eljáró felhasználó is hozzájárul a jogellenes másolatok által okozott kár megtérítéséhez.¹⁹¹ Ez pedig nem felel meg a méltányos díjazásban részesülő szerzők, valamint a felhasználók jogai és érdekei között megteremtendő megfelelő egyensúly feltételének.¹⁹²

A teljesség kedvéért megemlítendő, hogy a főtanácsnok is ugyanerre a konklúzióra jutott, bár eltérő érvek alapján. Ő ugyanis arra helyezte a hangsúlyt, hogy annak megengedése a tagállamok számára, hogy szabadon dönthessenek arról, hogy a nem jogszerű forrásból származó többszörözések után is beszedjék a díjat, ellentétes lenne az Infosoc-irányelv általános harmonizációs törekvéseivel. Ráadásul ez egy *sui generis* díj létrehozását jelentené a jogellenes forrásból történő többszörözések tekintetében.¹⁹³ Villalón főtanácsnok is azon az állásponton van, hogy a díj megfizetése közvetetten jogszerűvé teszi a művek és védelem alatt álló teljesítmények rendes felhasználásának súlyos megsértését.¹⁹⁴

Ezzel a tétellel ellentmondani látszik a Bíróság Amazon-ügyben kifejtett álláspontja, mivel ebben igazolásra került a tagállamok azon elismert joga, hogy a díjrendszer felállítása során megdönthető vélelmeket állapítsanak meg.¹⁹⁵ Vagyis a Bíróság továbbra is elismerte ugyan az átalánydíjak alkalmazhatóságát, azonban azt csak megdönthető vélelmek mentén hagyta jóvá. Ebből következik az is, hogy a forrás jogszerűségének kérdéskörén kívül a magáncélú másolástól eltérő célok esetén is megkérdőjelezhető a díj megfizetése, ami a jelenlegi átalánydíjrendszer elaprózódásához vezet.

5. A díjak felosztásával kapcsolatos megállapítások

A Bíróság nemcsak a díjak megállapításával és beszedésével kapcsolatban tett fontos megállapításokat, hanem a díjak felosztásával kapcsolatban is. A Luksan-ügyben az Infosoc-irányelv 5. cikk (2) bekezdés *b*) pontjának szó szerinti és teleologikus értelmezése alapján¹⁹⁶ kiemelte azt, hogy a díjakról nem lehet lemondani, sem pedig azt másik jogosultnak átengedni. Ez az értelmezés tehát nem teszi lehetővé azt a jogosult számára, hogy egy vagyoni jogosultságról szabadon rendelkezzen.¹⁹⁷

¹⁹¹ ACI Adam-ítélet, 56. pont.

¹⁹² ACI Adam-ítélet, 57. pont.

¹⁹³ Az ACI Adam-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 82. pontja.

¹⁹⁴ Az ACI Adam-ügyben ismertetett főtanácsnoki indítvány 83. pontja.

¹⁹⁵ Amazon-ítélet, 43. pont.

¹⁹⁶ *Frédéric Pollaud-Dulian*: Attribution initiale des droits d'exploitation. Réalisateur. Producteur. Présomption de cession. Rémunération pour copie privée (CJUE, 9 février 2012, Martin Luksan *c/* Petrus van der Let, n° C-277/10). *Revue trimestrielle de droit commercial* 2012. 2. sz., e-verzió, 5. bekezdés.

¹⁹⁷ *Marc Le Roy*: Tout ce que vous avez toujours voulu savoir sur les droits d'exploitation d'une œuvre cinématographique (sans jamais oser le demander)... *Revue Lamy Droit de l'Immatériel*, 2012. 82. sz., e-verzió, 14. bekezdés.

Az Szjt. kimondja, hogy a jogosultak a díjról annak felosztását követő hatállyal a rájuk jutó összeg erejéig mondhatnak le.¹⁹⁸ A magyar jogszabályhely úgy tűnik, mégis összeegyeztethető az irányelv szövegével és a Bíróság ítéletével, mivel a jogosult nem előre, hanem utólag, a számára felosztandó konkrét összeg erejéig mondhat le a díjról. Sőt, itt alkalmazni kell az Szjt. 16. § (5) bekezdését is, amelynek alapján a díjazásról csak kifejezett nyilatkozattal lehet lemondani.

Másrészt pedig az EUB azt is kifejtette, hogy a felosztási szisztémában a tagállamok dönthetnek úgy, hogy nem folyósítják a díj teljes összegét készpénzben a jogosultak javára. Megfelel az irányelvnek, ha szociális és kulturális célokra fordítják, azonban ennek ténylegesen a jogosultak javára kell szólnia, és nem lehet diszkriminatív a díj ilyen célú felhasználása. A nem diszkriminatív kivétel ebben az esetben az uniós jogi terminológia szerinti értelmet hordozza, vagyis a tagállami szabályozás a nem állampolgárokat nem hozhatja kedvezőtlenebb helyzetbe, mint a tagállam saját állampolgárait.¹⁹⁹

Az Szjt. egyik legutóbbi módosítása során került be a törvénybe a 89. § (11a) bekezdése, amelynek értelmében a magáncélú többszörösre tekintettel fizetett díjakból származó bevétel 25%-át a jogosultak érdekében kulturális célra kell felhasználni. Ezt a bevételt a díjakat megállapító közös jogkezelő szervezet, vagyis az Artisjus a törvény értelmében köteles átadni a Nemzeti Kulturális Alapnak, amely azt a Nemzeti Kulturális Alapról szóló törvényben²⁰⁰ foglalt támogatási célokra használja fel. Ebből az összegből indították útjára a Cseh Tamás Programot,²⁰¹ amely meghívásos vagy nyílt pályázatok útján támogatja a könnyűzenei életet.

IV. ZÁRÓ GONDOLATOK

Az Európai Unió Bírósága joggyakorlatának elemzéséből kitűnik, hogy napjaink szerzői jogának mennyire ingoványos területévé vált a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak kérdése. Az uniós szabályozásnak legalább két kihívásnak kell együttesen megfelelnie, mivel úgy kell reagálnia a technológiai újdonságokra, hogy eközben a belső piac működésének zavartalanságát is szem előtt tartja. Úgy tűnik, hogy az Infosoc-irányelv erre a harmonizációs feladatra nem volt alkalmas.

A tagállami bíróságok által előzetes döntéshozatalra terjesztett kérdésekkel próbálja a Bíróság kiküszöbölni az irányelv ezen hiányosságait. Bár a testület többször hangsúlyozta a tagállamok számára biztosított széles mozgásteret az implementáció során, egyre több kérdésben fejezi ki egyértelműen az álláspontját, amivel a tagállami szabadságot csökkenti, egyre merevebb keretek közé szorítja az irányelv eredetileg talán túlzottan rugalmas szabályait.

¹⁹⁸ Szjt. 20. § (7) bekezdés.

¹⁹⁹ Amazon-ítélet, 49–54. pont.

²⁰⁰ 1993. évi XXIII. tv.

²⁰¹ A Nemzeti Kulturális Alap Bizottságának 25/2014. (III.19.) számú határozata.

Megfigyelhető, hogy a Bíróság a jogértelmezést alapvetően a jogosult és a felhasználó érdekei között fennálló egyensúly fenntartásának a zászlaja alatt végzi, és a szerzői jog dogmatikai rendszeréből következő logikus megállapításokat tesz. Ezek azonban sokszor a jelenlegi díjrendszer felülvizsgálatának szükségességét vetik fel. Míg a természetes személyek és a vállalkozások általi felhasználási módok elkülönítése a jelenlegi keretek között is megoldható, ugyanez már nem mondható el a természetes személyek által végzett egyes felhasználási cselekményekről.

Ezeknek a megkülönböztetéseknek magától értetődő eredménye a jogosultak díjbevételeinek csökkenése, ami tágabb értelemben a szerzői jog szerepének az átgondolásához is vezethet. A Bíróság alapvetően a jogi érdekek mentén igyekezett azt a bizonyos egyensúlyt megtalálni. Valóban, a kivételek és korlátozások minél szűkebben meghatározott területekre vonásával a jogosultak annál szélesebb körben élhetnek a számukra biztosított kizárólagos jogokkal. Ez viszont nem feltétlenül esik egybe a jogosultak gazdasági érdekeivel. A közös jogkezelő szervezetek előszeretettel hangsúlyozzák, hogy a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak a jogosultak bevételeinek jelentős részét képezik. Ebből a gazdasági szempontból tekintve a díjfizetéssel kompenzált széleskörűen megvont kivételek és korlátozások valóban kedvezőbbek számukra, mivel nem kell időt, energiát és egyéb anyagi forrásokat a jogérvényesítésbe fektetniük. Ráadásul, bár az üreshordozó-díjak nem feltétlenül örvendenek népszerűségnek a felhasználók körében, így nekik sem kell tartaniuk a jogosultak jogérvényesítésétől. Tagadhatatlan viszont, hogy ez a rendszer a kizárólagos jogok, s ily módon a szerzői jog alapvető logikájának az erodálásához vezet. További elemzés tárgyát képezi annak a megvizsgálása, hogy a díj alapjának szélesítése egyébként mennyiben hathat a díj mértékének csökkenése ellen.

A Bíróság – úgy tűnik – a hagyományos értelmezés mellett teszi le a voksát, kifejezve egyúttal azt is, hogy az egyensúlyi helyzetet elsősorban a jogi szempontok alapján kell megtalálni. Olybá tűnik viszont, hogy ez az irány figyelmen kívül hagyja azt a tényt, hogy a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak esetében személyhez fűződő jogokról nem beszélhetünk, ez tisztán vagyoni érdeket jelent. A további elemzésben tehát a jogi mellett – a fentebb említett – gazdasági szempontokat is figyelembe kellene venni. Az irány tehát adott mind az uniós, mind pedig a tagállami jogalkotó számára a magáncélú másolásra tekintettel fizetett díjak kérdésének újrendezése kapcsán.